Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, [БУРЯ]АДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...оной ...эз гарана | № 5 (16528) | 1984 оной январиин 6, пятница | Сэн 3 мүнгэн.

КПСС-эй ЦК-гай ПРОЕКТ

Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд

Мүнөө һургуулиин партада һууҗа байгаашад манай энэ зуун жэлэй эсэстэхи ба ерэхэ зуун жэлэй эхинэй асари ехэ зорилгонуудые шиидхэхэ юм. Тэдэнэр агууехэ Октябриин хэрэгые үргэлжэлүүлхэ байна. Гадна оронойнгоо түүхэтэ хуби заяанай түлөө, обществын али бүхы талаар хүгжэжэ, коммунис байгуулалтын замаар амжалтатайгаар дабшахын түлөө харюусалгые тэдэнэр дааха болоно.

КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй программна заабаринуудай ёһоор, һургуулиие хубилган шэнэлхэ гэжэ хараалагдаһан байна. Энэ хадаа һургуулиин хүдэлмэриие хүгжэлтэ түгэс социализмын эрхэ байдалтай, эрилтэнүүдтэй тааралдуулан, шанарай шэнэ хэмжээндэ хүргэхэ зорилготой юм. Энэ болбол бүлэ бүхэндэ, бүхы совет арадта сэхэ хабаатай ехэ шухала хэрэг болоно.

...түгэс социализмые ...н һайжаруулха ...һургуули

хүн имагтал зарим тэды эрдэм мэдэсые шудалһан хүн байха бэшэ, харин түбхын түрүүндэ социалис обществын эрхэтэн, коммунизмын эдэбхитэй байгуулагша болгогдон хүмүүжүүлэгдэхэ ёһотой. Тэрэ хадаа үзэл сурталай бата һургаал заршамтай, сэдьхэлэй журамтай ба эрилтэнүүдтэй, болбосон ёһоор ажаллажа ба бэеэ ґбажа ябажа һураһан хүн байха ёһотой», — гэжэ нүхэр Ю. В Андропов КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленум дээрэ онсолон тэмдэглэһэн байна.

Залуушуулай һуралсалай бүхы хэрэгые, мүн манай обществын хүгжэлтын эрилтэнүүдтэй, тэрэнэй холын харгата зорилгонуудтай зохилдуулан, залуушуулай политическэ, ажалай болон сэдьхэл бодолой хүмүүжэлгые нарижуулан һайжаруулха гэһэн хэрэг хадаа юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулинуудые хубилган шэнэлхэ эрилтэ табина. Һургуули хадаа залуу үетэнэй ажаһууха ба хүдэлмэрилхэ ниитын эрхэ байдалые тон ехээр хараада абажа, тэдэниие ехэ болгохо, һургаха ба хүмүүжүүлхэ ёһотой.

Арадай ажахын бүхы һалбаринуудые эрдэм ухаан болон техникын эгээл түрүү хэмжээндэ гаргаха, үйлэдбэридэ автоматизаци үргэнөөр нэбтэрүүлхэ, ажалай бүтээсые эрид ехээр дээшэлүүлхэ, гаргадаг продукцияа дэлхэйн эгээл эрхим жэшээдэ хүргэхэ зорилго табигдана. Эдэ бүгэдэ хадаа тон мүнөө үеын эрдэм һургуулитай, ухаан бодол болон бэеынь тамирайнь ехээр хүгжэнги байхые, үйлэдбэриин научно-техническэ болон экономическа үндэһэ һуурииие гүнзэгыгөөр мэдэдэг, ажал хүдэлмэридөө ушар ёһо мэдэчгеэр, зохёохы ёһоор хандадаг байхыень бэеэ даагаад ажаһууҗа эхилһэн залуу хүчһөө — инженер, техникһээ болон хүдэлмэришэнһөө эринэ.

Мүн һуралсалай социальна үүргэ нигээд ондоо болоно Дээдэ һургуулида һуралсалаа үргэлжэлүүлхынь тулала хэрэгтэй ехэ эрдэм мэдэсэ залуушуулда олгохо зуураа һургуули хадаа арадай ажахыда ошожо, обществодо туһатай ажал хүдэлмэри хэхээр тэдэниие һургаха, энээндэ бэлдэхэ ёһотой. Ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ гээшэ хүниие бүрилдүүлхэ тон шухала нүхэсэл ба ажалай хүсөөр арадай ажахые гүйсэд хангаха арга зам гэжэ хараґдаха зэргэтэй. Мүнөө бии байгаа һуралсал болон хүмүүжүүлгын ерээдүйнгөө мэргэжэл шэлэн олохо гурим эдэ эрилтэнүүдтэ үшөөл хүрэлэгүй.

Һургуули, бүлэ, үйлэдбэриин коллективүүд олониитэдэ мэдээсэл хүргэдэг хэрэгсэлнүүд, литература болон искусство манай бүхы олониитэ хүсэлэл оролдолгоёо хамтадхажа, залуу хүн бүхэниие үнэн сэдьхэлһээ ажал хэхэ дуратайгаар хүмүүжүүлхэ ёһотой. Энэ хадаа айхабтар шухала экономическа, социальна болон сэдьхэл бодолой удха шанартай зорилго болоно.

Залуушуулые үзэл сурталай, политическэ талаар хүмүүжүүлхэ, тэдэндэ марксистско-ленинскэ үзэл бодол, харюусалгын, эмхидхэлэй болон журам заршамай мэдэрэл бүрилдүүлхэ хэрэгтэ улам ехэ эрилтэ табигдана. Совет хүнүүдэй шэнэ үетэнүүдэй суртал бодолой, һуралсалай ба мэргэжэлэй талаар улам һайн бэлэдхэлтэй байхань социалис демократиие саашадань гүнзэгырүүлхэ, мүн үйлэдбэриие, гүрэнэй болон ниитын хэрэгүүдые хүтэлбэрилэлгэдэ олониитые улам үргэнөөр, үрэ ехэтэйгээр хабаадуулха шухала эрхэ нүхэсэл гэжэ парти тоолоно. Уласхоорондын байдалай эрид хурсадажа байһан үедэ империализмын ээрхэг түримхэй хүсэнүүдэй хорото ябуулганууды һэргэг хёрхоор адаглан хараха хэрэгтэй. Ушарынь хадаа тэдэнэр социализмда галзуу аашатайгаар добтолжо, залуу хүнүүдэй политическэ талаар ехэ дүршэлгүй байһыень һамбаашалан ашаглаха гэжэ оролдоно бшуу.

Мүнөө һургуулиин ажал ябуулгада хэдэн тааруугүй үзэгдэлнүүд, нилээд ехэ дутуу дунданууд үзэгдэнэ. Тиин һургуулиие хубилган шэнэлэлгэ эдэ бүгэдые зайсуулха зорилготой. Һуралсалай байгууламжые нарижуулха, юрэнхы эрдэмэй, ажалай болон мэргэжэлэй талаар бэлэдхэлэй шанарые ехээр һайжаруулха, эдэбхитэйгээр һургаха онол аргануудые, техническэ хэрэгсэлнүүдые улам үргэнөөр хэрэглэхэ, һуралсал болон хүмүүжүүлгын нэгэн байха гол ёһые шууд бэелүүлхэ, бүлэ, һургуули болон олониитын хоорондо нягта холбоо тогтоохо хэрэгтэй. Һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин болон һургуулиин ажабайдалай шэнжэ шанарта ба онол арганuудта, һурагшадай эрдэм мэдэсые сэгнэлгэдэ үзэгдэдэг ёһо тэдыгээр хандаха али бүхы ябадалые усадхаха, процент намнаха ябадал гэдэгые үгы хэхэ хэрэгтэй.

3. Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулинуудые хубилган шэнэдхэхэдээ, иимэ гол зорилгонуудые бэелүүлхэ болоно гэбэл:

— һуралсал болон хүмүүжүүлгын шанар һайжаруулха; предмет бүхэниие заалгын научна хэмжээе дээшэлүүлхэ, эрдэм ухаанай үндэһые батаар шудалха ябадал хангаха, үзэл сурталай, политическэ, ажалай болон сэдьхэл бодолой хүмүүжэлгые һайжаруулха, гоё һайханай мэдэрэл болон бэеын тамирай хүгжэлтые дээшэлүүлхэ; һуралсалай түсэбүүдые болон программануудые, учебнигуудые болон һуралсалай пособинуудые, һуралсалай онол аргануудые нарижуулха; һурагшадай хэтэрхы ехэ даабаритай байдагые, һуралсалай материалай хэмһээ гадна орёо байхые болюулха;

— юрэнхы эрдэмэй һургуулида ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, һургаха ба ерээдүйнгөө мэргэжэлые зүбөөр шэлэхэ ябадалые үндэһөөрнь һайжаруулха; һургуулида заалгын политехническэ, бодото байдалтай холбоотой шэглэлыень батадхаха; техническэ мэргэжэлэй һуралсалда мэргэжэл түгэлдэр хүдэлмэришэдэй кадрнуудые бэлдэлгын хэрэг нилээд үргэдхэхэ; залуушуулай бүгэдэ ниитын мэргэжэлэй һуралсалда шэлжэн орохо ябадал бэелүүлхэ:

Һайнаар һурахын, һуралсалай болон ажалай журамые сахилгын түлөө һурагшадай харюусалгые шангадхаха, мүн һуралсалай коллективүүдтэ өөһэдөө захиргаалха ёһые хүгжөөһэнэй үндэһөөр тэдэнэй ниитын эдэбхиие дээшэлүүлхэ;

— багшын ниитын нэрэ хүндые, тэрэнэй теоретическэ болон практическа бэлэдхэлые дээшэлүүлхэ, арадай гэгээрэлэй зургаануудые багшануудаар гүйсэд хангаха, багшанарай болон үйлэдбэриин һуралсалай мастернуудай салин хүлһэ дээшэлүүлхэ, тэдэнэй гэр байрын байдал, медицинскэ хангалга, санаторно аргалалгые һайжаруулха;

— һуралсалай зургаануудай, һургуулиин наһа гүйсөөдүй үхибүүдэй болон һургуулиһаа гадуурхи зургаануудай материально-техническэ баазые бэхижүүлхэ;

— юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудай байгууламжые, арадай гэгээрэлые хүтэлбэрилгые нарижуулха.

II. Юрэнхы дунда ба мэргэжэлэй һуралсалай байгууламжа

4. Юрэнхы дунда болон мэргэжэлэй һуралсалай иимэ байгууламжа тогтоохо гэжэ дурадхагдана:

эхин һургуули
— I—IV классууд;
гүйсэд бэшэ дунда һургуули:
— V—IX классууд;
юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй дунда һургуули:
юрэнхы эрдэмэй һургуулиин X—XI классууд;
техническэ мэргэжэлэй дунда училищинууд;
тусхай дунда һуралсалай зургаанууд.

Юрэнхы эрдэмэй дунда һургуули арбан нэгэн жэлэй болохонь гээшэ. Үхибүүдые урданайхиһаа нэгэ жэл урид — зургаа наһатайһаань — һургуулида һургажа эхилхэ гэжэ дурадхагдана. Энэ ямар ушартайб гэхэдэ, һургуулиин наһа гүйсөөдүй үхибүүдые хүмүүжүүлгэ мүнөө ехээр хүгжөөгдэжэ, үхибүүдэй диилэнхи олонхид тэрээндэ хабаадуулагдана гээшэ. Мүн үхибүүдэй саадууд болон һургуулинуудта һургаха дүй дүршэл энээниие эринэ. 1986 онһоо эхилэн, хэдэн жэлэй туршада, һурагшадай нэмэлтэ һууринуудай бии болохо, багшанарай кадрнуудые бэлдэхэ ябадалтай тааралдуулан, түрэлхидэй хүсэлые, үхибүүдэй хүгжэлтын хэмжээе, нютагай эрхэ байдалые хараада абан, һургуулида үхибүүдые зургаатайһаань һургажа эхилхэ хэрэгтэ удаа дараагаар байн-байн орохо гэжэ хараалагдана. Түрүүшын шатада үхибүүдэй зарим хубинь долоотойдоошье һургуулида ородог байха. Харин зургаан наһатай үхибүүдые һургалга һургуулинуудташье мүн үхибүүдэй саадуудай ахамад бүлэгүүдтэ нэгэн программаар бэелүүлэгдэхэ юм.

Эхин һургуулида (I—IV классууд) һургалга нэгэ жэлээр һунаагдана. Энээнэй ашаар үхибүүдые уншалгада, бэшэлгэдэ болон тоо бодолгодо урданайхиһаа һайнаар һургаха, ажалай эхин дүршэлнүүдые олгохо, тиихэтээ хамта һурагшадай үлүүсэ ехээр ажаллан һуралгые багадхаха, мүн удаадахи жэлнүүдтэ эрдэмэй үндэһэ һуури шудалалгыень хүнгэдхэхэ арга олдохо юм.

Гүйсэд бэшэ дунда һургуули (V—IX классууд) мүнөөнэйхидэл адли эрдэм ухаанай үндэһэ һуурииие табан жэлэй туршада шудалан үзэхөөр хараалагдана. Арбан табан наһатайдаа юһэдэхи класс дүүргэхэдэ, һурагшад гүйсэд бэшэ дунда һургуулитай болохо юм. Эдиршүүлые юрэнхы ажалай талаар бэлдэхэ зорилго гол түлэб шиидхэгдэнэ. Мэргэжэл зүбөөр шэлэхэ талаар хэмжээнүүдэй бэелүүлэгдэхэтэй хамта һурагшадай ерээдүйнгөө мэргэжэл шэлэн олоходонь туһалха эрхэ байдал бии болгогдоно. Юһэн жэлэй һургуули хадаа элдэб арга замаар юрэнхы дунда болон мэргэжэлэй һуралсал олохо үндэһэн болоно.

Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй дунда һургуулида юрэнхы эрдэмэй һургуулиин X — XI классууд, техническэ мэргэжэлэй училищинууд, мүн тусхай дунда һуралсалай зургаанууд ороно. Энэ хадаа залуушуулые бүгэдэ ниитын дунда һуралсалаар, тэдэнэй ажалай ба мэргэжэлэй талаар бэлэдхэлые хангаха байна.

5. Юһэдэхи класс дүүргэгшэдэй саашадаа хаана һурахань арадай ажахын эрилтэнүүдтэй, һурагшадай хүсэлэн ба бэлиг шадабаритай зохилдуулагдан бэелүүлэгдэхэ болоно. Дунда профтехучилищинуудта ородог юһэдэхи класс дүүргэгшэдэй тоо болон хубинь саашадаа хоёр дахин шахуу огошорхо юм. Тиихэтэй хамта зарим нютагуудай, хото болон хүдөөгэй өөрсэ зүйлнүүд хараада абтаха ёһотой.

VIII—XI классуудай һурагшад физико-математикын, химико-биологиин ба ниитэ-гуманитарна шэглэлтэй зарим предмедүүдые өөһэдөө шэлэжэ, уялгата бэшэ гуримаар гүнзэгыгөөр шудалһан үзэхэ аргатай байха. X—XI классуудта һурагшадые ажалда дуратайгаар һургаха үедөө материальна үйлэдбэридэ ба мүн үйлэдбэриин бэшэ һалбаринуудта олоороо хэрэгтэй болодог мэргэжэлнүүд тэдээндэ олгогдохо болоно.

Юрэнхы эрдэмэй дунда һургуулиие дүүргэгшэд бүри үндэр мэргэжэл гү, али орёо професси олохын тулада техническэ мэргэжэлэй дунда училищинуудай нэгэ жэлэй таһагуудта, мүн хоёр-гурбан жэлэй болзортой тусхай дунда һургуулинуудта ба дээдэ һургуулинуудта орожо болохо. Тэдэнэй зариманиинь арбан нэгэн жэлэй дунда һургуулида олоһон ажалайнгаа бэлэдхэлтэй тааралдуулан, арадай ажахыда хүдэлхэеэ ошохо. Залуушуулай, түрэлхидэй, ажалша коллективүүдэй хүсэлэнгые хараада абажа, хэдэн мэргэжэлэй талаар наһа хизаарлалгые доошолуулха тухай асуудал шэнжэлжэ үзэхэ шухала.

Тиимэ болохолоороо нэгэ-хоёр табан жэлэй туршада залуушуулай бүгэдэниитын дунда һуралсал бүгэдэниитын мэргэжэлэй һуралсалаар нэмэгдэхэ болоно. Бүхы залуу хүнүүд ажаллажа эхилхынгээ урда тээ ямар нэгэн мэргэжэл шудалха аргатай болохо. Саашадаа энэнь юундэ хүргэхэб гэхэдэ, юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулинууд бэе бэедээ ойртон нэгэдэжэ, энэнь ажалай, нэгэн, политехническэ һургуули тухай Ленинэй һанал бодолой саашанхи хүгжэлтэ ба бэелэл болохо юм.

6. Мүнөө бии байгаа элдэб түхэлэй техническэ мэргэжэлэй һургуулинууд «Техническэ мэргэжэлэй дунда училищи» гэжэ нэгэн түхэлэй һуралсалай зургаан болгогдон хубилгагдана. Тиихэдээ энэ училищи тус тус мэргэжэлнүүдтэ тааруу зохихо таһагуудтай байха. Мүн тэрээндэ ороһон хүнүүдэй һуралсалай хэмжээнһээ дулдыдуулан, һуралсалайнь болзор ондо очдоо байха. Юһэдэхи класс дүүргэгшэд техническэ мэргэжэлэй дунда училищида ехэнхидээ гурбан жэл һуража, мэргэжэл олохо ба юрэнхы дунда һуралсалаа түгэсхэхэ болоно. Арбан нэгэн жэлэй һургуули дүүргэгшэд тэдэ училищинуудта нэгэ жэл һураад, мэргэжэл олохо болоно.

Техническэ мэргэжэлэй дунда училищинууд арадай ажахын тус тус һалбаринуудта хүдэлхэ мэргэжэл түгэлдэр хүдэлмэришэдые бэлдэдэг болохо. Эдэ хадаа үйлэдбэриин нэгэдэл, предприяти, барилганууд болон эмхинүүдэй бааза дээрэ, харин хүдөө нютагуудта — районой агропромышленна нэгэдэлнүүдэй, совхозуудай, колхозуудай ажахынууд хоорондын предприятинуудай бааза дээрэ байгуулагдана. Базова предприяти ба профтехучилищинуудай хоорондын харилсаан СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй баталһан дүримөөр бэелүүлэгдэхэ.

7. Тусхай дунда һуралсалай зургаанууд (техникумүүд, багшанарай, медицинскэ училищинууд болон бусад) залуушуулые бэлэдхэхэ хэрэгтэ ехэ үүргэ дүүргэдэг. Тэдэнэр үйлэдбэриин, гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын, соёлой, хүн зондо туһаламжа үзүүлгын эхин шатануудта хүдэлхэ һайн бэлэдхэлтэй мэргэжэлтэд болон эмхидхэлшэдые бэлдэдэг юм. Тэдэ зургаанууд арадай ажахын эгээл олон тоото мэргэжэлтэдэй зэргэнүүдые олошоруулдаг, тииһэтээ хамта бүгэдэ ниитын дунда һуралсалай зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгтэ хабаададсадаг. Тусхай дунда һургуулитай, арадай ажахыда хэрэгтэй мэргэжэлтэдые бэлэдхэлэй шанарые саашадаашье һайжаруулха шухала.

Гүйсэд дунда һургуулитай залуушуулые техникумүүдтэ һургалга һүүлэй үедэ үргэдэбэ. Гүйсэд бэшэ дунда һургуулишье эдэ һуралсалай зургаанудые бүрилдүүлхэ эшэ үндэһэниинь саашадаашье байха зэргэтэй. Тусхай дунда һургуулинуудые дүүргэгшэдэй заримыень хороогдоһон болзорто һургажа, дээдэ һургуулитай мэргэжэлтэдые бэлдэхэ дүй дүршэл хүгжөөхэ хэрэгтэй.

8. Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулинуудай хүдэлмэриие һайжаруулга, тэдэниие дүүргэгшэдэй дээдэ һургуулинуудта орохо адли тэгшэ эрхэ байдал бии болгоһон ябадал дээдэ һургуулитай мэргэжэлтэдые бэлдэхэ хэрэг саашадаа нарижуулха шэнэ арга боломжонуудые олгоно. Дээдэ һургуулинуудта һурагшадые бүридүүлхэ социальна баазань үргэдэхэ, мүн дээдэ эрдэм олохо ябадалда залуушуулай ушар ёһо мэдэнгеэр, харюусалгатайгаар хандалгань дээшэлхэ байна. Дээдэ һургуулинуудта абаха шэнэ дүримүүдые зохёохо, тиин дээдэ һургуулинуудта үхибүүдые конкурсын гуримаар абахадаа, аттестадайнь дунда баллые хараада абаха тухай мүнөө бии байгаа дүримые үлөөхэ гү, али үгы гү гэжэ хараҗа үзэхөөр хараалагдана.

III. Һуралсалай-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин шанарые һайжаруулга

9. Эрдэм ухаануудай үндэһэ һууриин талаар үргэжэ ябаа үетэндэ гүнзэгы бэхи эрдэм мэдэсэ олгохо, тэрэнээ бодото хэрэг дээрэ хэрэглэхэ дүршэл болон шадабари бии болгохо гээшэ совет һургуулиин тон шухала, буурашагүй зорилгонь мүн. Тиин һуралсалай түсэбүүдые, программануудые, учебнигуудые, һуралсалай харуулан ойлгуулгын пособинуудые социально-экономическа болон научно-техническэ дэбжэлтын эрилтэнүүдтэй, һурагшадай наһанайнь онсо өөрсэ зүйлнүүдтэй зохилдуулан шэнэлхэ хэрэгтэй.

Һуралсалай удха, шанар нарижуулхын тулада иимэ юумэ бэелүүлхэ гэбэл;

— хэды предмедүүдые, ямар хэмжээнэй материал үзэхэб гэжэ лаблан тодорхойлхо, мүн шухала бэшэ, дан орёо материалһаа һуралсалай программануудые, учебнигуудые сүлөөлжэ хүнгэлхэ;

— һуралсалай дисциплинэнүүдэй гол ойлгосонууд болон шухала һанал бодолнуудые тон тодоор найруулха, эрдэм ухаан болон дүй дүршэлэй шэнэ түйлалтануудые тэдээндэ хэрэгтэй соонь оруулха;

— юрэнхы эрдэмэй һургуулида ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлгые болон һургалгын, мүн ерээдүйнь мэргэжэлые зүбөөр шэлүүлхэ ябадалые үндэһөөрнь һайжаруулха; һуралсалай политехническэ шэглэлые улам шангадхаха. Практическа ба лабораторно хэшээлнүүдтэ, мүн физикэ, химии, биологи болон бусад эрдэмүүдэй хуули ёһонуудые хэрэглэхэ технологи харуулха ябадалда ехэ анхарал хандуулжа, энээгээрээ залуушуулые ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, ерээдүйн мэргэжэлые зүбөөр шэлэхэ үндэһэ һуури бии болгохо;

— һурагшадта мүнөө үеын тоолон тодорхойлолгын техникэ хэрэглэхэ шадабари, мэдэсэ олгохо, һуралсалай хүдэлмэридэ компьютернүүдые үргэнөөр хэрэглэдэг болохо, тиихын тулада һургуулиин болон һургуулинууд хоорондын тусхай кабинедүүдые байгуулха;

— предмет бүхэндэ ба класс бүхэндэ уялгата гуримаар һурагшадай олохо шадабариин болон дүршэлнүүдэй эгээл һайн хэмжээе тодорхойлхо.

Һургуулинуудта, профтехучилищинуудта, һуралсалай тусхай дунда зургаануудта жэлһээ жэлдэ бэелүүлэгдэдэг һуралсалай, хүмүүжүүлгын хоорондоо нягта холбоотой байлгые хангаха, тиин национальна һуралсалай зургаануудай онсо өөрсэ зүйлнүүдые хараада абан, юрэнхы эрдэмэй бэлэдхэлэй нэгэн ниитэ хэмжээе хангаха. Совет хүнүүд ород хэлые үндэһэ яһатануудай хоорондоо харилсаха хэлэн болгожо, һайн дураараа һунган абаа юм. Тиин түрэлхи хэлээ үзэхэтээ хамта ород хэлэ үзэхэ хэрэгые һайжаруулхын тулада нэмэлтэ

[Эхин. Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта].

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ДЕПУТАДУУДТА КАНДИДАДУУДЫЕ ДЭБЖҮҮЛГЭ ҮРГЭЛЖЭЛҺӨӨР

ОПЕРО БОЛОН БАЛЕДЭЙ АКАДЕМИЧЕСКЭ ТЕАТР

Республика доторнай СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй депутадта кандидадуудые дэбжүүлгэ үргэлжэлүүлэгдэжэ байнаар. Ленинэй орденто оперо болон баледэй академическэ театрай коллективэй хамтын суглаан үсэгэлдэр тус театр соо болобо.

Суглаанай президиумдэ партийна, совет хүдэлмэрилэгшэд, театрай түрүү хүнүүд ерэжэ һууба.

Һунгалтын урда тээхи суглаае театрай профкомой түрүүлэгшэ Г. А. Тушемилов нээжэ, партийна организациин секретарь Д. Ф. Зубенкэдэ үгэ үгэбэ.

— Бүхы совет орон доторнай, тэрэ тоодо манай республикада СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй һунгалтада бэлдэлгэ политическэ ехэ дэбжэлтын оршон байдалда үнгэржэ байна. Манай арад гүрэнэй засаг түрын дээдын зургаанда эрхим хүбүүд, басагадаа дэбжүүлжэ үргэлжэлһөөр. Бидэ мүнөөдэр СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведтэ Советскэ һунгуулиин 517-дохи округһоо СССР-эй Верховно Соведэй депутадта кандидадаар өөрынгөө түлөөлэгшые дэбжүүлхэ этигэл найдабарида хүртөөд байнабди. Иимэ зол хубида хүртэһэн тула эндэ суглаагшадые манай суглаанай хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадахые уряалнаб, — гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Оперо болон баледэй академическэ театрай ахамад дирижер, РСФСР-эй арадай артист И. Ю. Айзикович үгэ абажа, ендэртэ гараад ингэжэ хэлэбэ:

— СССР-эй Верховно Соведэй депутадта кандидадые түрүүлэн дэбжүүлхэ эрхэ манай коллективтэ олгогдоод байхадань, бидэнэр бултадаа үнэн зүрхэнһөө баясажа байнабди. Би СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар театрайнгаа эрхим дуушан, РСФСР-эй арадай артист, РСФСР-эй М. И. Глинкын нэрэмжэтэ Гүрэнэй шангай лауреат **Дугаржап Цыренович Дашиевые** Советскэ һунгуулиин 517-дохи округһоо дэбжүүлхые дурадханаб.

Удаань үгэ хэлэгшэд — СССР-эй арадай артист К. И. Базарсадаев, баледэй артистка, Буряадай АССР-эй габьяата артистка А. В. Петрова, Буряадай АССР-эй Композиторнуудай холбооной түрүүлэгшэ, СССР-эй арадай артист Б. Б. Ямпилов, хоорой артистка, Буряадай АССР-эй габьяата артистка Л. М. Литвинова, театрай директор, РСФСР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша Д. Ш. Яхунаев — бултадаа И. Ю. Айзиковичой дурадхалые халуунаар дэмжэбэд.

Ленинэй орденто оперо болон баледэй академическэ театрай коллективэй хамтын суглаанда хабаадагшад СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар РСФСР-эй арадай артист, РСФСР-эй Глинкын нэрэмжэтэ Гүрэнэй шангай лауреат **Дугаржап Цыренович Дашиевые** Советскэ һунгуулиин 517-дохи округһоо дэбжүүлхэ гэһэн шиидхэбэри нэгэн дуугаар батална.

С. ОЧИРОВ.

БУРЯАДАЙ БАГШАНАРАЙ ИНСТИТУТ

Буряадай Гүрэнэй Д. Банзаровай нэрэмжэтэ «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденто багшанарай институдай уран гоёор шэмэглэгдэһэн актова зал соо багшанар болон студентнэр олоороо суглараба. СССР-эй Верховно Соведэй депутадта кандидадые дэбжүүлгын хамтын суглаае институдай ректор, профессор Н. А. Батудаев нээжэ, кафедрые даагша, профессор Е. Е. Тармахановта үгэ үгэбэ.

— СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар РСФСР-эй арадай артист, РСФСР-эй М. И. Глинкын нэрэмжэтэ Гүрэнэй шангай лауреат Дугаржап Цыренович Дашиевые һунгуулиин Советскэ 517-дохи округһоо дэбжүүлхые дурадханаб, — гэжэ Е. Е. Тармаханов мэдүүлээд, дуушанай ажал ябуулга, амжалтанууд тушаа хөөрөө.

Удаань зоологиин кафедрые даагша О. М. Зыкова, хари хэлэнүүдэй факультедэй 5-дахи курсын студентка Эржэна Хамаганова, философиин кафедрые даагша, профессор В. И. Затеев, ахалагша лаборантка Л. А. Морозова, кафедрые даагша Д. Б. Улымжиев, философиин эрдэмэй кандидат Д. Д. Очиров тус дурадхалые дэмжээ.

СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар РСФСР-эй арадай артист, РСФСР-эй М. И. Глинкын нэрэмжэтэ Гүрэнэй шангай лауреат **Дугаржап Цыренович Дашиевые** дэбжүүлхэ гэһэн шиидхэбэри суглаан дээрэ абтаа.

УЛААН-ҮДЫН ХҮГЖЭМЭЙ УЧИЛИЩИ

П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищиин багшанарай, һурагшадай болон алба хаагшадай хамтын суглаан үсэгэлдэр болобо. Эндэ суглараґшад СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй академическэ театрай дуушан, М. Глинкын нэрэмжэтэ РСФСР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, РСФСР-эй арадай артист Дугаржап Цыренович Дашиевые һунгуулиин Советскэ 517-дохи округһоо дэбжүүлһэн байна.

Энэ училищиин профкомой түрүүлэгшэ Т. И. Шишкина баяр ёһололой оршон байдалда тус суглаае нээхэдээ, гүрэнэйнгөө засагай дээдын зургаанай депутадта кандидадые дэбжүүлгэ гээшэ политическэ гүн гүнзэгы удхатай үйлэ хэрэг гэжэ тэмдэглээд, партбюрогой секретарь А. Г. Балдаевада үгэ үгэбэ.

— СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй Советскэ һунгуулиин 517-дохи округһоо Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй театрай дуушан, РСФСР-эй арадай артист Д. Ц. Дашиевые дэбжүүлээ гэжэ түрэл коллективэйнь, тиихэдэ Буряадай багшанарай институдай багшанар болон студентнэр дурадхаад, дэмжэжэ байхадань, бидэшье дэмжэлсэнэбди, — гэжэ А. Г. Балдаева хэлэбэ. Саашадань тэрэ үгэ хэлэхэдээ, Д. Ц. Дашиевай намтар, зохёохы болон ниитын хүдэлмэри тухай хөөрэһэн байна.

Тэрэнэй удаа үгэ хэлэһэн оркестрово отделениин багша В. Б. Васильев, дуушадай отделениие даагша, РСФСР-эй арадай артистка Н. К. Петрова, һуралсалай талаар директорэй орлогшо Н. С. Сажинов гэгшэд СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн Д. Ц. Дашиевай кандидатурые халуунаар дэмжэжэ байһанаа мэдүүлбэд.

СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн нүхэр Д. Ц. Дашиевые дэмжэхэ тухай шиидхэбэриие хүгжэмэй училищиин коллектив батална.

Б. ДАМБАРИНЧИНОВ.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ЮҺЭДЭХИ СЕССИИН НЭЭГДЭХЭ ТУХАЙ

Буряадай АССР-эй арбадахи зарлалай Верховно Соведэй юһэдэхи сесси Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо 1984 оной январиин 10-да үглөөнэй 10 сагта эхилхэ.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ СТАРЕЙШИНЭНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ЗАСЕДАНИ ТУХАЙ

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Старейшинэнүүдэй Соведэй заседани Соведүүдэй байшангай конференц-зал соо 1984 оной январиин 10-да үглөөнэй 9 сагта болохо.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ДЕПУТАДУУДАЙ АНХАРАЛДА

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй юһэдэхи сессидэ ерэһэн Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадууд Соведүүдэй байшангай 3-дахи дабхарай 423-дахи таһалгада үглөөнэй 9 сагһаа үдэшын 7 саг болотор бүридхэлдэ абтаха.

Сессиин нээгдэхэ үдэр — 1984 оной январиин 10-да үглөөнэй 8 час 30 минутаһаа Соведүүдэй байшангай конференц-залай фойе соо бүридхэл хэгдэхэ.

ЮРЭНХЫ ЭРДЭМЭЙ БА МЭРГЭЖЭЛЭЙҺУРГУУЛИИН ХУБИЛГАН ШЭНЭЛЭЛГЫН ГОЛ ШЭГЛЭЛНҮҮДЭЙ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

хэмжээнүүдые абаха. Тордиһогүйгөөр ородоор хэлэхэ ябадал дунда һургуули дүүргэһэн залуушуулда дүримынь болохо ёһотой.

10. Техническэ мэргэжэлэй дунда училищинуудта юрэнхы эрдэмэй талаар бэлэдхэлдэ онсо анхарал хандуулха. Һурагшад эрдэм ухаанай үндэһэ һуурие, техническэ, агрономическа, экономическа болон тусхай бусад предмедүүдые, илангаяа шэнэ техникэ болон технологи хүгжөөлгэтэй холбоотой предмедүүдые, автоматическа манипуляторнуудые (промышленна рободуудые) бата бэхеэр шудалха ёһотой.

Хүдэлмэришэнэй кадрнуудые бэлдэлгын шанарые һайжаруулхын тулада техническэ мэргэжэлэй һуралсалай ехэ арга боломжонуудые улам гүйсэдөөр ашаглаха. Министерствэнүүд болон базова предприятинуудтай хамта үйлэдбэриин һуралсалай ба һурагшадай үйлэдбэриин практикын шэнэ программануудые зохёохо хэрэгтэй. Тиихэдээ тусхай мэргэжэлэй, квалификациин хүдэлмэришэдые бэлдэхэ нэгэн ниитэ эрилтэнүүдһээ үндэһэлхэ болоно. Һурагшадай үйлэдбэриин практикые эрхим бригаданuудта болон звенонуудта, һурган хүмүүжүүлэгшэдэй, үйлэдбэридэ шэные үүсхэгшэдэй ба ажалай ветерануудай хүтэлбэри доро үнгэргэдэг болохо.

11. Һуралсалай түхэл маяг, онол арганууд болон хэрэгсэлнүүдые һайжаруулха, һуралсалай хүдэлмэриин гол түхэл маягынь болохо урогһоо гадна һургуулиин ахамад классуудта, профтехучилищинуудта болон тусхай дунда һуралсалай зургаануудта лекцинүүдые, семинарска хэшээлнүүдые, хөөрэлдөөнүүдые, практикум болон консультаци олоор үнгэргэдэг болохо. Багшанар болон түрэлхид һурагшадые ном дээрэ ба эрдэм ухаанай бусад эшэ үндэһэнүүд дээрэ хүдэлжэ һургаха гэжэ улам эдэбхитэйгээр оролдохо, тэдэнэй бэеэ даагаад юумэ бодомжолжо һурахадань туһалха ёһотой.

Нэгэ класста һураха һурагшадай тоогой эгээл дээдэ хэмжээе доошолуулха, тиин I—IX классуудта тэрэниие байн-байн 30 хүндэ хүргэхэ, харин X—XI классуудта 25 хүн бологор доошолуулха гэһэн зорилго табигдана.

Бүхы предмедүүдээр шэнэ учебнигүүд болон һуралсалай пособинуудые зохёохо, мүнөө байһануудыень һайжаруулха. Үзэл сурталай ба эрдэм ухаанай талаар үндэр хэмжээн, ойлгоходо хилбар, тобшо байха, нарин зүб, тодо һонор, һонин найруулгатай, методическа талаараа эрхим һайн байха гэшэ учебник бүхэндэ табигдаха зайлашагүй эрилтэнүүд болоно. Тэдэниие бэшэхэ хэрэгтэ эрхим багшанарые, дүршэлтэй методистнуудые, элитэ эрдэмтэдые хабаадуулха, зохёогшодой ажалые урмашуулха нэмэлтэ хэмжээнүүдые бэелүүлхэ, СССР-эй арадуудай хэлэн дээрэ учебнигүүдые хэблэхэ полиграфическа предприятинуудые үргэдхэхэ, эрхим шанартай материал ехээр бүтээдэг болохо. Эрдэм ухаанай үндэһөөр ба һайн дураараа шудалха курснуудаар һуралсалай-справочна ба научно-популярна литературые хэрэгтэй соонь гүйсэд бии болгохо.

12. Һурагшадта марксистско-ленинскэ үзэл бодол бүрилдүүлхэ гэшэ тэдэниие коммунис ёһоор хүмүүжүүлгын хэлбэришэгүй үндэһэ һуури мүн. Ниитыншье, байгаалиингшье, бүхы предмедүүдые зааха үедэ һурагшадта материалис үзэл ба ойлгосонууд бата бэхеэр бүрилдүүлэгдэхэ, тэдэнэр шажан мүргэлые буруушааһан үзэлтэй болохо, байгаалиин, обществын үзэгдэлнүүдые зүбөөр [illegible]барилжа шададаг, мүн зохёон хубилгаха ажал ябуулгада бэлэн байхаар һургагдаха ёһотой.

Ниитын-гуманитарна предмедүүдые заахадаа, дэлхэйе революционно ёһоор шэнэдхэһэн замые, социализмын гол ёһонууд болон түүхэтэ булюу зүйлнүүдыень, тэрэшэлэн капитализмын арадта харша, хархис шэнжэ шанарые тодо һонороор, хурсаар ойлгуулха, залуушуулые һанаата болгожо байгаа мүнөөнэй ниитын байдалай асуудалнуудта ангиин тала баримталһан үнэншэмэ тодо харюунуудые үгэхэ, коммунизмын үзэл сурталай заатагүй илаха байһыень харуулха ёһотой. Түүхын, обществоведениин, литературын болон бусад предмедүүдэй хэшээл дээрэ коммунис һанал бодолнуудаа, этигэлээ хамгаалан аршалха шадабари, мещанствада, хүнэй хүзүүн дээрэ һууха ябадалда имагтал хэрэглэхэ гэһэн бодомжотой эбсэшэгүй байха үзэлтэйгөөр шууд һургаха хэрэгтэй. Хэшээлнүүдтэ эдэбхитэй һайн онол аргануудые үргэнөөр хэрэглэхэ, тэдэнээ бодото байдалтай ехээр холбохо хооһоор сээжэлдэхэ, юумэнэй газаа талыень лэ хадуугаад дүүрэхэ ябадалые зайсуулха шухала. Обществоведени үзэлгэдэ һуралсалай саг ехэдхэхэ шухала гэжэ тоолохо. Бүхы түхэлэй һуралсалай дунда зургаануудта хэрэглэгдэхэ обществоведениин нэгэн учебник байгуулха.

13. Һурагшадые үзэл сурталай, политическэ талаар хүмүүжүүлхэдээ, ушар ёһо мэдэдэг, бата бэхи коммунис үзэл бодолнуудтай эрхэтэниие бүридүүлхэ хэрэгые гол болгохо ёһотой. Һуралсал-хүмүүжүүлгын бүхы хүдэлмэринь, һургуулидахи ниитын бүхы ажабайдал энээндэ зорюулагдаха зэргэтэй. Залуушуулые марксизм-ленинизмын үзэлөөр, К. Маркс, Ф. Энгельс болон В. И. Ленинэй ажабайдал болон ажал ябуулгын жэшээ дээрэ, КПСС-эй түүхэтэ дүй дүршэл дээрэ хүмүүжүүлхэ. Һурагшадые совет патриотизмын болон социалис интернационализмын, СССР-эй арадуудай аха дүүгэй хани барисаанай үзэлтэйгөөр хүмүүжүүлхэ хэрэг һайжаруулха. Ниитэ-политическэ клубуудай, музейнүүдэй, кружогууд болон лекторинуудай ажал ябуулгые эдэбхитэй болгохо. Революционно, ажалай болон дайшалхы алдар солын газарнуудаар экскурсинуудые болон аяншалгануудые саг үргэлжэ үнгэргэхэ. Политическэ мэдээсэл хүргэхэ хэрэг наринжуулха, политическэ талаар бэеэ даагаад һуралсаха дүршэл бии болгохо. Һурагшадые ниитэ-политическэ талаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ партиин хүдэлмэрилэгшэдые, пропагандистнуудай эрхим кадрнуудые, «Знание» бүлгэмэй лекторнуудые, партиин ветерануудые үргэнөөр хабаадуулха. Олониитэдэ мэдээсэл хүргэдэг хэрэгсэлнүүд багшын, гэр бүлын болон олониитын саг үргэлжын эдэбхитэй туһалалгаар байха ёһотой. Телевидени болон радиогоор дамжуулагдадаг һуралсалай дамжуулгануудые үргэдхэхэ, тэдэнэй удхые һайжаруулха, залуушуулые эрхимээр хүмүүжүүлһэнэй үлгэр жэшээ, түрүү дүй дүршэлые нэбтэрүүлэн ойлгуулха хэрэг хангаха.

Совет гүрэнэй һүлдэ тэмдэгүүдынь болохо СССР-эй гимн, туг болон гербэнь, союзна республиканууд гимнүүд, тугууд болон гербнүүдые, гүрэнэй шагналнууд болон шалгарһанай тэмдэгүүдые, тэрэшэлэн пионер болон комсомолой эмхинүүдэй һүлдэ тэмдэгүүдые хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ дүүрэнээр хэрэглэхэ. Ажабайдалаа эхилһэн хүн бүхэн СССР-эй Конституциие, өөрынгөө республикын Конституциие мэдэхэ, тэдэниие хүтэлбэри болгохо ёһотой.

14. Сэдьхэл бодолой ба эрхын талаар хүмүүжүүлгэ шэнэ хүниие бүридүүлхэ ябадалда онсо ехэ үүргэтэй. «Мүнөө үеын залуушуулые хүмүүжүүлхэ, болбосоруулха ба һургаха бүхы хэрэг тэдээндэ коммунис ёһо заншал хүмүүжүүлхэ хэрэг болохо ёһотой», —гэжэ В. И. Ленин онсолон тэмдэглэһэн байна (Зохёолнуудай гүйсэд сугл., Т- 41, 309 нюур.). Хүнэй бүхы эрдэм мэдэсэнь, этигэл найдабари ба ажал ябуулгань, үгэ ба хэрэгүүдынь хоорондоо алгасалгүй нэгэн байха ёһотой гэһэн үндэһөөр хүмүүжүүлгын бүхы хүдэлмэри ябуулагдаха зэргэтэй. Һургуули хадаа коммунис ёһо заншалай гол ёһонуудые баримталан ажаһууха ба ажаллаха, социалис һуудал байдалай дүримүүдые, совет хуулинуудые эрид шууд сахиха гэшэ гүн сэдьхэлэйнь эрилтэ болохоор һурагшадаа хүмүүжүүлхэ ёһотой.

Коллективизм болон бэе бэедээ эрилтэ ехэтэйгээр хандалга, үнэн сэхэ зан, хүнүүдтэ һайнаар хандалга ба шанга байлга, эрэлхэг зориг ба хатуу тэсэбэри гэһэн шэнжэнүүдые үхибүүдтэ бага наһанһаань хүмүүжүүлхэ тон шухала. «Һурагшадай баримталха шэнэ дүримүүдые» зохёохо хэрэгтэй.

15. Һурагшадай уран һайханай һуралсал болон гоё һайханиие мэдэрэлгые нилээд һайжаруулха гэшэ тон шухала зорилго болоно. Гоё һайханиие танин мэдэхээр һургаха, уран һайханай талаар зүб һайн һонирхол бүрилдүүлхэ, искусствын зохёолнуудые, түрэл байгаалиингаа гоё һайханиие, баялигыень зүбөөр ойлгожо һургаха. Һуралсалай предмет бүхэнэй, илангаяа литературын, хүгжэмэй, дуунай, харуулан ойлгуулгын, искусствын, эстетикын арга боломжонуудые энэ талаар эрхимээр ашаглаха. Эстетикэдэ хабаатай предмедүүдые мэргэжэл түгэлдэр багшанар зааха зэргэтэй. Уран һайханай интеллигенциин зохёохы холбоонууд, соёлой бүхы эмхи зургаанууд энээндэ туһалха зэргэтэй. Һуралсалай зургаануудта, пионерэй байшангуудта, клубуудта болон соёлой ордонгуудта уран һайханай самодеятельностиин кружогүүдэй хүдэлмэрие хаа хаанагүй эмхидхэн һайжаруулха, тэдэнэй репертуарта саг үргэлжэ анхарал хандуулха, Үзэл сурталай талаар һула, забхайлиг оюун ухаанай талаар доогуур шанартай продукциин залуушуулай зэргэнүүдтэ нэбтэрхэгүйн тулада найдамтай халха табиха шухала.

16. Залуу үетэнэй бэеын тамир һайнтай, элүүр энхэ, огсом дорюун. Эхэ орондоо ажаллахаар ба тэрэнээ хамгаалхаар бэлэн байхаар хүгжэхэнь социалис обществодо тон хэрэгтэй байна.

Урогуудта, һуралсалһаа гадуур сагта, спортивна секцинүүдтэ бүхы һурагшадай бэеын тамирай үдэр бүриин хэ[illegible]элнүүдые эмхидхэхэ, энээнэй тулада шухала эрхэ нүхэсэлнүүдые бии болгохо хэрэгтэй. Һургуули, профтехучилищи бүхэндэ, һуралсал-хүмүүжүүлгын бүхы зургаануудта спортивна залнууд болон талмайнууд байгуулагдаха, тэдэ түхеэрэлгэ болон хэрэгсэлнүүдээр һайнаар хангагдаһан байха ёһотой. Спортивна эмхинүүд болон клубуудай, предприятинуудай болон эмхи зургаануудай баазые һурагшадай бэеын тамир хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ үргэнөөр хэрэглэхэ.

Ариг сэбэрэй асуудалнуудта ехэ анхарал хандуулха. Ариг сэбэрэй ба медицинын талаар һурагша бүхэн түрүүшын үедэ хэрэгтэй эрдэм мэдэсэтэй байха, залууһаа бэе махабадаа һайн мэдэдэг, тэрэнээ зүбөөр абажа ябажа шададаг байха ёһотой.

17. Һурагшадые сэрэгэй-патриотическа талаар хүмүүжүүлхэдээ, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэнүүдтэ алба хэхэ ябадалда бэлэдхэлые, Совет Армида инаг дуратай байха хүмүүжүүлгэдэ, социалис Эсэгэ орондо хабаатай байһанайнгаа түлөө омогорхолой үндэр мэдэрэлтэй байжа, тэрэнээ хамгаалхаар хододоо бэлэн байха ябадал хүмүүжүүлгэдэ гол анхарал хандуулагдаха ёһотой. Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулинуудта хэгдэдэг сэрэгэй эхин бэлэдхэлэй хэмжээе болон аша үрыень дээшэлүүлхэ.

18. Һурагшадые коммунис ёһоор хүмүүжүүлгэдэ залуушуулай ниитын эмхинүүдһээ, һурагшадай өөһэдын захиргаанһаа ехэ юумэн дулдыдаха байна.

Комсомолой болон пионерэй эмхинүүдэй нэрэ хүндые, һурагшадые үзэл сурталай, политическэ талаар хүмүүжүүлгэдэ тэдэнэй дүүргэдэг үүргые эрид дээшэлүүлхэ, мүн тэдэниие хүтэлбэрилэлгэдэ ёһо тэдыгээр хандаха, үлүүсэ хинахаа ба харгалзалха ябадалые зайсуулха хэрэгтэй. Һурагшадай коллективүүдэй харюусалгыень шангадхаха, жагсаалыень бэхижүүлхэ, тэдэнэй бүхы һайн үүсхэлнүүдые, өөһэдынь ябуулгануудые бүхы хэмжээгээр дэмжэхэ хэрэгтэй. Н. К. Крупская, А. С. Макаренко болон арадай гэгээрэлэй бусад элитэ ажал ябуулагшад энээниие ехэ удха шанартай гэжэ тоолодог байгаа бшуу.

Һурагшадай һуралсалай шанарые дээшэлүүлгэдэ, ёһотой һайн журамтай, бэеэ зүбөөр абажа ябадаг болохо, ниитэдэ туһатай ажалые болон сүлөөтэй сагыень удхатайгаар эмхидхэхэ хэрэгтэ комсомолой, пионерскэ эмхинүүд багшанарай коллективүүдэй найдамтай түшэг тулгуури болохо зэргэтэй. Комсомолой суглаануудай, пионерскэ сборнуудай хүмүүжүүлхы ехэ арга боломжонуудые гүйсэдөөр хэрэглэхэ, тэдэниие халуунаар, һонёор үнгэргэхэ, һургуулиин коллективэй һанал бодолые хүлгүүлжэ байдаг асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ гэжэ оролдохо шухала. Комсомолдо орохо талаар һурагшадые һайнаар бэлдэдэг байха хэрэгтэй.

Октябрятануудай бүлэгүүдэй хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха, коллектив соо ажаһуужа, хүдэлжэ шададаг болохо, һайнаар һураха, ажалда өөрыгөө бэлдэхэ, жэшээтэ һайнаар бэеэ абажа ябаха, аха зондо туһалха гэхэ мэтын обществодо туһатай хэрэгүүдтэ хүсэ шадалаа шэглүүлхэ талааарнь багашуулда туһалха шухала.

IV. Ажалай талаар хүмүүжүүлгэ, һургалга, ерээдүйн мэргэжэлые зүбөөр шэлүүлгэ

19. Залуу үетэнэй ажалда бэлдэлгые үндэһөөрнь һайжаруулга хадаа һургуулиин ажал ябуулгые нарижуулан һайжаруулха талаар шухала удха шанартай гэжэ парти сэгнэнэ.

Ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлгые, ажалай талаар һургалгые болон ерээдүйн мэргэжэлые зүбөөр шэлүүлгэ, ниитэдэ туһатай, үйлэдбэриин ажалда һургуулиинхидай бэеэрээ хабаадалга хадаа һуралсалдаа тэдэнэй һайнаар хандажа, эрхэтэн байһанаа мэдэржэ, сэдьхэл бодолойнгоо, ухаан мэдэрэлэйнгээ талаар бүрилдэн, хүн болохо, бэеынь тамирай хүгжэхэ хэрэгтэ юугээршье һэлгэшэгүй зүйлнүүд байха байна. Һургуули дүүргэжэ гарагшадай саашанхи хуби заяанай ямараршье эрьеэ һаа, ажалда хатуужан гараашань ямаршье ажал ябуулгада тэдэндэ хэрэгтэй болохо. Һурагшад энээниие һайнаар ойлгожо абаха ёһотой. Мүн багшанаршье, түрэлхидшье, бүхы олониитэшье энээниие гүнзэгыгөөр ойлгон абаха болоно.

Һуралсалые үйлэдбэриин ажалтай холбохо гэшэ юун бэ гэхэдэ, багануud классуудһаа эхилэн, саг үргэлжын, зорюута эмхидхэгдэһэн, үхибүүдэй элүүр энхые, наһанай зэргые хараада абалсан, ниитэдэ туһатай ажалда — обществодо хэрэгтэй, ёһотой ажалда һурагшадые хабаадуулга мүн болоно.

20. Ажалда дуратай болгохо, ажалша хүнүүдые хүндэлдэг байха; мүнөө үеын промышленностиин болон хүдөө ажахын үйлэдбэриин, барилгын, транспортын, хангалгын албанай үндэһэнүүдтэй һурагшадые танилсуулха; һуралсалай ябасын болон ниитэдэ туһатай хүдэлмэриин үедэ ажалай дадалтай ба шадабаритай болгохо; мэргэжэл гэшые өөрынгөө дураар шэлэхэ, мүн мэргэжэлэй талаар түрүүшын шатын бэлэдхэл абалгын хүсэл түрүүлхэ — һургуулида ажалай талаар хүмүүжүүлгын ба һургалгын зорилго иимэ байна.

Энэ зорилгоор ажалай һуралсалда болон ниитэдэ туһатай, мүн үйлэдбэриин ажалда хэрэгтэй сагые горитойгоор ехэ болгохо, гадна зунай амаралтые зарим тэдыгээр хороогоод, жэл бүриин ажалай практика үнгэргэхэ хэмжээнүүд хараагдагдана. Һургуулинуудай, техническэ мэргэжэлэй училищинуудай, техникумүүдэй, үйлэдбэриин коллективүүдэй, бүлэнэрэй болон олониитын хамтын хүсэлэл оролдолгые хараалһан ажалай талаар бэлэдхэлэй элдэб шэглэлые болон түхэлые оруулһан комплексно программанууд зохёогдон табигдаха ёһотой.

Эхин һургуулиин (1—4 классууд) һурагшад хадаа элдэб янзын материалаар гар үзүүрэй хүдэлмэриин онол арга оложо, хүдөө ажахын ургамалнуудые ургуулжа һураха, һуралсалай-үзүүлэн харуулха зүйлнүүдые заһабарилха, һургуулида, хүүгэдэй саадуудта, гэртээ хэрэгтэй нааданхайнуудые бэлдэжэ һураха болоно. Энэл үеһөө захалжа, үхибүүдэй ухаан бодолдо ойлгосотой эгрим тэды мэргэжэлнүүдтэй танилсалга эхилнэ.

Гүйсэд бэшэ дунда һургуулида (V—IX классууд) һурагшад юрэнхы ажалаи бүришье ехэ бэлэдхэл абаха, түмэр түдэгэ, модо болбосоруулгын мэдэсэтэй, шадабаритай болохо, электротехникын, металловедениин, графическа зуралгын үндэһэнүүдтэй танилсаха, арадай ажахын гол һалбаринууд тухай ойлгосотой болохо байна. Тэдэнэр хадаа предприятинуудай захилаар, мүн һургуулидаа орёо бэшэ эд хэрэгсэлнүүдые бэлдэхэ, байгаалиие хамгаалха тухай оролдохо ёһотой. VIII класс һаа эхилжэ, һурагшадай үйлэдбэриин бригаданuудай бүридэлдэ, һургуулинууд хоорондын һуралсалай-үйлэдбэриин комбинадуудта, һуралсалай цехүүдтэ, предприятиин участогуудта ба техническэ мэргэжэлэй училищинуудта һурагшад һураха, хүдэлхэ болоно.

Юрэнхы эрдэмэй дунда һургуулида (X—XI классууд) энэл үндэһэн дээрээ, мүн үйлэдбэри дээрэ хүдэлмэриин һуурие эзэлүүлжэ, тус нютагай эрилтэнүүдые хараада абан, эгээл олондо хабаатай мэргэжэлнүүдээр ажалай һуралсал эмхидхэгдэхэ. Энэ хэрэгтэ недели соо нэгэ үдэр зорюулагдана. Ямар нэгэн ажалаар тусхай программые үзэжэ гараһан, практическа дүршэлтэй, шадабаритай болоһон һурагшад тусхай гуримай ёһоор мэргэжэлэй зэргэ абаха.

Арадай ажахыда хэды шэнээн кадр хэрэгтэйб, һуралсалай техническэ үндэһэн ямар бэ, городской болон хүдөөгэй һургуулинуудай онсо шэнжэ, хүбүүд, басагадай ажал гэхэ мэтые хараада абалсан, арадай депутадуудай городской болон районно Советүүдэй гүйсэдкомууд һургуулинуудай һурагшадай ажалай бэлэдхэлэй профильнуудые, ниитэдэ туһатай, үйлэдбэриин ажалай онсо шэнжые тодорхойлхо зэргэтэй.

Һурагшадай өөһэдөө өөһэдыгөө хангалгые үргэдхэхэ шухала. Ариг сэбэрэй, элүүрые хамгаалгын нормонуудые болон эрилтэнүүдые сахилгатайгаар, бүхы үхибүүд болон һурагшад классуудаа, кабинедүүдээ арилгаха, сэбэрлэхэ хүдэлмэридэ хабаадаха, һургуулиингаа газаагуурхиие, спортивна талмайнуудые сэбэр ба болбосон түхэлтэй байлгын хойноһоо харууһалха зэргэтэй. Гэр соохиёо арилгаха, сэбэрлэхэ, эдеэ хоолоо бэлдэхэ, хубсаһа хунараа угааха, хадхаха, ажаһуудалай приборнуудые болон гэр соогоо хэрэгтэй юумэнүүдые заһабарилуулха талаар — түрэлхид бүлэ соогоо үхибүүдэй ажал эмхидхэхэ зэргэтэй.

21. Һурагшадта ерээдүйн мэргэжэлые зүбөөр шэлүүлхэ хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха. Залуушуулай мэргэжэл шэлүүлхэ талаар захиргаанууд хоорондын советүүдэй, городской болон районно комиссинуудай ажал ябуулгые эдэбхижүүлхэ. Мэргэжэл шэлүүлгын хүдэлмэриие тээрэлдүүлэн ябуулгые Ажалай ба социальна асуудалнуудай талаар СССР-эй гүрэнэй комитедтэ даалгаха.

Һургуулинуудтай, һурагшадтай ба түрэлхидтэй ябуулагдаха хүдэлмэриие эмхидхэхын тула туршалга болгон, зарим городуудта ба хүдөөгэй районуудта мэргэжэл шэлүүлгын түбүүдые бии болгохо. Тэдэ түбүүд өөһэдынгөө ажал ябуулгые эмхидхэхэдээ, һургуулинууд хоорондын һуралсалай-үйлэдбэриин комбинадуудта, мэргэжэл зүбөөр шэлүүлхэ талаар һургуулинуудта, училищинуудта болон предприятинуудта бии болгогдоһон кабинедүүдтэ түшэглэн, мүнөө үеын мэргэжэлнүүдтэй һурагшадые танилсуулха, арадай ажахынуудта ямар кадрнууд хэрэгтэйб гэжэ мэдээсэжэ байха, хэн ямар ажалда дүйтэйб, шадабаритайб, бэлигтэйб гэһэн асуудалаар һурагшадай психофизиологическа шэнжэ шанарнуудые элирүүлэн, тэрэнэйнгээ үндэһөөр зохисотой практическа дурадхалнуудые зохёохо ёһотой.

Ажалай талаар хүмүүжүүлгын, һургалгын ба мэргэжэл шэлүүлгын хүдэлмэриин зорилго ямар бэ гэхэдэ, гүйсэд бэшэ һургуулиие дүүргэжэ гараха үедэнь, мэргэжэлээ болон саашадаа эрдэмээ үргэлжэлүүлхын тула зохисотой һургуулияа бодомжотойгоор шэлэхэ хэрэгтэнь һурагшадта туһалха болоно.

22. Һурагшадай ажалда бэлдэлгые, тэдэниие ажалай талаар хүмүүжүүлгые эмхидхэхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалга гэшэ үйлэдбэриин коллективүүдэй тон шухала уялга болоно. Һургуули бүхэн өөрын базова предприятитай байха ёһотой. Өөрынгөө харьяата һалбари гэжэ тоолон, базова предприятинуудай зүгһөө һургуулинуудта гү, али һургуулинууд хоорондын мастерскойнуудые, һуралсалай-үйлэдбэриин комбинадуудые, һуралсалай цехүүдые ба участогуудые, һурагшадай хүдэлмэрилхэ тусхай һууринуудые, һурагшадай үйлэдбэриин бригаданuудай стационарна полевой стануудые, ажалай болон амаралтын лагерьнуудые байгуулгые хуулита болгохо хэрэгтэй. Тэдэнэр хадаа хэрэгсэлнүүдые, техникэ, бүхы хэрэгтэй материалнуудые, һургуули шадарай һуралсалай-туршалгын участогуудта хэрэгтэй газар үгэхэ, һургуулиинхидай үйлэдбэриин ажал ябуулгые түсэблэн эмхидхэхэ, ажалайнь түлөөһэ үгэхэ болоно. Һурагшадые һургахын, тэдэнэй үйлэдбэриин ажалые эмхидхэхын тула, тэдэнтэй хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулхын, техническэ шадабариень, хүдөө ажахын туршалгын хүдэлмэриие хүгжөөхын, ерээдүйн мэргэжэлые зүбөөр шэлүүлхэ хүдэлмэриие эмхидхэн ябуулхын тула харьяата предприятинууд мэргэжэлтэдэй, хүдэлмэришэдэй, колхозникуудай дундаһаа мастернууд болгон хүнүүдые эльгээхэ зэргэтэй. Партиин, ажалай ветерануудые, үйлэдбэриин түрүүшүүлые һурган хүмүүжүүлхы хүдэлмэридэ элсүүлгые хүгжөөхэ, ажалай коллективүүдэй ниитэ-үйлэдбэриин ажабайдалда һурагшадые эдэбхитэйгээр хабаадуулха шухала.

23. Ажалай һуралсалтай нягта холбоотойгоор һурагшадай экономическа хүмүүжэлгэ хангагдаха зэргэтэй. Үйлэдбэриин харилсаануудта бодотоор оролсон, социалис зөөри, түсэб, ажалай болон үйлэдбэриин журам, салин тухай ажабайдалдаа тон хэрэгтэй ойлгосо абажа, ажалай түхэриг гээшые тэдэнэй сэгнэжэ һурахань шухала. Һурагшадай олоһон мүнгэн зөөриин заримые һургуулиин коллективэй мэдэлдэ эльгээхэ. Һургуули хадаа тон хэшээлтэй эзэн хүнэй шэнжэ шанарые һурагшадта хүмүүжүүлэн бүрилдүүлхэ, ниитын баялигта ба түрэл байгаалидаа, номуудтаа, һургуулиингаа зөөридэ, электроэнергидэ, үмсынгөө хэрэгсэлнүүдтэ, эдеэ хоолой зүйлнүүдтэ, илангаяа хилээмэндэ гамтай һайнаар хандадаг болохо уялгатай. Алмалта арьбалалтын гурим, ажалай бүтээсэ, өөрын үнэ сэн, продукциин шанар, ажахын тоосоон болон бусад ойлгосонуудтай бодото ажабайдалай жэшээ дээрэ һурагшадые танилсуулха.

V. Үхибүүдэй болон эдиршүүлэй ниитын хүмүүжүүлгэ

24. Һургуулиин наһа гүйсөөдүй үхибүүдые хүмүүжүүлдэг эмхи зургаануудта, һургуулида хэшээлһээ гадуур үедэ, һургуулиһаа гадуур эмхи зургаануудта, мүн һууриин газарнуудтань үхибүүдые ба эдиршүүлые ниитын талаар хүмүүжүүлгые хүгжөөхэ тухай Коммунис парти ба Совет правительство саг үргэлжэ оролдолго гаргадаг, хүмүүжүүлгын асуудалаар бүлэнүүдтэ али болохоор туһалдаг.

Һургуулиин наһа гүйсөөдүй үхибүүдые хүмүүжүүлхэ, һургаха хүдэлмэриие һайжаруулха шухала. Эгээл бага балшар наһанһаань тэдэниие Эхэ орондоо дуратайгаар, аха зониие хүндэлдэг байхаар, нүхэрэй һэшхэлтэйгээр, коллективизмын мэдэрэлтэйгээр, һайн журамтайгаар, гоё һайханиие ойлгодогоор хүмүүжүүлхэ, үхибүүн бүхэнэй алибаа юумэ мэдэхэ гэжэ оролдодог һонирхолые, бэлигые, бэеэ даалгые, эмхитэй, гуримтай байлгые хүгжөөхэ. Наһанайнь физиологиие, психологиие, үндэһэ яһанай соёл болбосоролые болон ёһо заншалые хараадаа абалсан, хүүгэдэй саадта үхибүүдые хүмүүжүүлгын ба һургалгын типовой программые зохёожо, ажабайдалда нэбтэрүүлхэ.

25. Һурагшадые ниитын талаар хүмүүжүүлгын холын хараата арга боломжотой, бодото ажабайдалда тэрэнээ гэршэлһэн зүйлнүүд гэхэдэ, һунаагдаһан үдэртэй һургуулинууд болон бүлэгүүд болоно. Тэдэнэр хадаа һурагшадай ажалые эмхидхэхэ, сүлөөтэй сагыень зүбөөр үнгэргэхэ талаар зохисотой арга боломжо олгодог, бүлэнүүдтэ туһалдаг байна. Гэхэтэй хамта хэшээлнүүдэй һүүлээр һургуулинуудта ябуулагдадаг хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие горитойхоноор хубилгахаар болонхой. Гэрэйнгээ даабари дүүргэхэ хэрэгтэнь һурагшадта педагогическа туһаламжа үзүүлхын хажуугаар һонирхол һонирхолоорнь үхибүүдтэй хэшээл үнгэргэхэ, гэртэхи байдалдань дүтэрхы арга боломжо олгохо талаар хүүгэд тушаа оролдолго гаргаха гэхэ мэтын удха шанартай хүдэлмэри иимэнүүд һургуулида ябуулагдаха зэргэтэй. Материальна арга боломжонуудые байгуулгаһаа дулдыдан, хүн зоной эрилтые гүйсэдөөр хангахын тула иимэ һургуулинуудые олошоруулха хэрэгтэй. Бага-комплектнэ һургуулинуудта һунаагдаһан үдэртэй бүлэгүүдые бии болгохо эрхэ союзна болон автономито республиканууудай Министрнүүдэй Советүүдтэ, арадай депутадуудай хизаарнуудай болон областной Советүүдэй гүйсэдкомуудта олгогдоно.

26. Һургуулиһаа гадуур эмхи зургаанууды — пионернүүдэй болон һурагшадай ордонгуудые, байшангуудые, эдир техничүүдэй болон эдир натуралистнуудай станцинуудые, спортивна, хүгжэмэй, уран зурагай, хореографическа һургуулинуудые, хүүгэдэй библиотекэнүүдые, пионернүүдэй лагерьнуудые саашадань хүгжөөлэ хадаа ажал ябуулгын үргэн шэглэлнүүдтэй, һургуулиһаа гадуур эмхи зургаануудай комплекснуудые район бүхэндэ бии болгохо байна.

Оршод өөһэдынь ажаһуудаг газарнуудта һурагшадай дунда ябуулагдадаг хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие үндэһөөрнь һайжаруулха хэрэгтэй. Хэшээлһээ гадуур сагта хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин бүхы арга боломжонуудые хэрэглэн, тэрээндэ бүхы һурагшадые хабаадуулха шухала. Тэдэнэй уран һайханай шадабариие, тэдэнэй дунда тимуровска хүдэлөөе хүгжөөхэ, һонирхол һонирхолоорнь клубуудые, техническэ болон уран зурагай кружогуудые, спортивна секцинүүдые байгуулха. Арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй гүйсэдкомууд арга шадабарияа гаргажа, үхибүүдтэй болон эдиршүүлтэй хүдэлмэри ябуулхын тула олон зоной һуудаг гэрнүүд соо тусхай таһалга үгэжэ, түхеэрэн бэлдэхэ ёһотой. Шэнээр баригдаха гэрнүүдэй кварталнуудай проектнүүд соо тиимэ таһалганууд, байранууд хараалагдаха зэргэтэй.

Микрорайон дотор һурагшадтай ябуулагдаха хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин эмхидхэлшэ хадаа һургуули болохо ёһотой. Мүн түрэлхидые, олониитые, ажалай, нэн түрүүн үйлэдбэриин коллективүүдые энэ хүдэлмэридэ элсүүлхэ, залуу хүдэлмэришэдэй, мэргэжэлтэдэй, студентнүүдэй дундаһаа комсомольско педагогическа отрядуудые байгуулха.

Һунаагдаһан үдэртэй һургуулинуудта болон бүлэгүүдтэ, һургуулиһаа гадуурхи эмхи зургаануудта болон ажаһуудаг газарнуудта һуралсалһаа гадуур хүмүүжүүлгын бүхы хүдэлмэри эмхидхэлгые арадай депутадуудай районно (городской) Советүүдэй гүйсэдкомуудта, арадай гэгээрэлэй таһагуудта даалгаха. Энэ хэрэгтэ комсомолой горкомууд болон райкомууд, профсоюзай комитедүүд, һайн дуранай бүлгэмүүд бүри эдэбхитэй үүргэ дүүргэхэ уялгатай.

27. Бэеынгээ элүүрэй талаар юрын эрхэ байдалда һуража шадахагүй хүүгэд болон эдиршүүл тушаа совет гүрэн ехэ анхарал оролдолго гаргадаг. Тэдээндэ олон тоото интернат һургуулинууд, санаторно-элүүржүүлгын һургуулинууд болон тусхай һуралсалай-хүмүүжүүлгын бусад эмхи зургаанууд байгуулагданхай, улам хүгжэжэ байнхай. Тэндэ һуралсал ба хүмүүжүүлгэ мэргэжэл түгэс эмшэлгэтэй тааруулан ябуулагдадаг юм. Эдэ эмхи зургаануудта үхибүүд гүрэнэй гүйсэд дүүрэн хангалга доро харууһалагдадаг. Савшадаашье арадай гэгээрэлэй системын тус шатын хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха, үхибүүдые али болохо анхарал ба оролдолгоор хүреэлхэ, тэдэниие бэеэ дааһан ажабайдал ба ажалда һайнаар бэлдэхэ хэрэгтэй.

Тэрэшэлэн хүүгэдэй гэрнүүдэй болон юрын интернат һургуулинуудай материальна-ажаһуудалай эрхэ байдалые һайжаруулха ушартай.

28. Гэр бүлэдэ үзүүлэгдэдэг туһаламжа шангадхаха, энээнтэй хамта ургажа ябаа үетэниие хүмүүжүүлгын түлөө тэрэнэй харюусалгые дээшэлүүлхэ хэрэгтэй. Үхибүүдые хүмүүжүүлгэ хадаа СССР-эй эрхэтэнэй хуулита уялга мүн. Түрэлхид, һургуули болон багшын нэрэ хүндые али болохоор дэбжээн үргэхэ, ажал хүндэлдэгөөр ба тэрээндэ дуратайгаар үхибүүдые хүмүүжүүлхэ, аша туһатай ниитын ажал ябуулгада тэдэниие бэлдэхэ, гурим болон журам, манай обществын ажабайдалай гуримуудые сахижа һургаха, тэдэнэй физическэ хүгжэлтэдэ болон элүүр энхые бэхижүүлгэдэ анхарал хандуулха, саг соогоо тэдэнэй юрэнхы дунда ба мэргэжэлэй эрдэм һургуули абахын тула хэрэгтэй эрхэ байдал байгуулха, ажалдаа ба ниитын уялгануудтаа өөрынгөө хандалгаар бүхы юумэндэ үхибүүдтэ жэшээ харуулха үүргэтэй. Өөрынгөө ээлжээндэ үхибүүд, түрэлхид болон аха хүнүүд тушаа анхарха уялгатай. «Тэдэниие тоохо, хүндэлхэ, тэдээн тухай анхарал оролдолго гаргаха гэшэ манай ороной залуу хүн бүхэнэй уялга», — гэжэ Ю. В. Андропов тэмдэглэһэн юм. (Шэлэгдэмэл үгэнүүд болон статьянууд, М.,

VI. Багша совет общест

29. Залуушуулые һургалгын ба хүмүүжүүлгын орёо зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэлгэ багшаһаа, тэрэнэй үзэл сурталай бата этигэлһээ, мэргэжэл шадабариһаа, эрдэм мэдэсэһээ болон соёл болбосоролһоо шиидхэхы ехээр дулдыдадаг гэшэ.

Арадай багша — эдир залуу хүнэй оюун бодолые бүрилдүүлһэн байгуулагша, эгээл хүндэтэй, эгээл үнэтэй болохо үхибүүдые, өөһэдынгөө этигэл найдабариие, өөһэдынгөө ерээдүйе найдаһан обществын этигэмжэтэ хүн мүн. Эгээл һайн һайхан, эгээл хүшэр хүндэ энэ мэргэжэл хадаа өөрынгөө бүхы наһанай ажабайдал, саг үргэлжын зохёохы һанал бодол энээндэ зорюулһан хүнһөө ухаан бодолойнгоо эсэшэ сусашагүй хүдэлмэриие, зүрхэ сэдьхэлэйнь айхабтар ехэ энэрхы баялигые, инаг дураяа, хэһэн хэрэгтээ хизаарлашагүй үнэн сэхэ байлгаяа үхибүүдтэ зорюулха эрилтэ табина. Ургажа ябаа үетэниие хүмүүжүүлхэ талаар өөрынгөө шэн зоригто, хүндэ хүшэр ажалаар арадай гүн гүнзэгы мэдэрэл ба хүндэдэ багша хүртэнхэй. Совет багшанарай олон миллион отряд хадаа манай ороной омогорхол, залуушуулые хүмүүжүүлгэдэ партиин найдамтай түшэг тулгуури мүн болоно.

Обществын ажабайдалда багшын үүргые, тэрэнэй нэрэ ба хүндые дээшэлүүлхэ тушаа парти эсэшэгүйгөөр анхарал оролдолго гаргадаг байна. «Буржуазна обществодо тэрэнэй хэзээдэшье байгаагүй, байдагшьегүй, байжа шадахашьегүй үндэр дээдэ зэргэдэ арадай багша манайда таогдаха ёһотой. Энээниие баримталан харуулһанай хэрэггүй, үнэн сэхэ зүйл мүн. Энэ хэрэгэй иимэ байдал түйлахын тула тэрэнэй оюун бодолые хүгжөөн дээшэлүүлхэшье, тэрэнэй үндэр дээдын бодото нэрэ зэргэдэ тэрэниие али болохоор бэлдэхэшье, шухалань, шухалань, үшөө дахин шухалань гэхэдэ, тэрэнэй материальна байдал дээшэлүүлхэшье саг үргэлжын, хэлбэришэгүй, үсэд нэтэрүү хүдэлмэри бидэ ябуулха ёһотойбди»,— гэжэ В. И. Ленин бэшээ бэлэй. (ЗГС, 45-дахи том, 365—366-дахи хууд). Ороной хүгжэлтын мүнөөнэй үе саг совет багшанарай урда шэнэ зорилгонуудые табина. Хүгжэлтэ түгэс социалис обществые нарижуулан һайжаруулха талаар партиин программна заабаринуудые бодото дээрэнь бэелүүлжэ шадаха залуу үетэниие бүридүүлэн хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй болоно.

30. Арадай гэгээрэлэй гуримые хубилган шэнэлэлгын таһаршагүй хубинь гэхэдэ, багшанарай кадрнуудые бэлдэлгые нилээд ехээр һайжаруулга болоно. Ерээдүйн багшанарта, хүмүүжүүлэгшэдтэ эгээл мүнөө үеын эрдэм мэдэсэ болон бодото ажалай һайн бэлэдхэл үгэхэ ёһотой. Энэ зорилгоор педагогическа ВУЗ-уудай ба училищинуудай һуралсалай түсэбүүдые болон программануудые шэнэлхэ, тэдэниие ажабайдалай эрилтэнүүдтэй нягтаар холбохо ушартай. Мүнөөнэй үйлэдбэриин үндэһэнүүдые болон һурагшадай ерээдүйнгөө мэргэжэлые зүбөөр шэлэхэ онол аргануудые студентнүүдэй шудалха ябадал хараалха хэрэгтэй. Ухаан сэдьхэлэй бэ-

...ЮРЭНХЫ ЭРДЭМЭЙ БА МЭРГЭЖЭЛЭЙ hУРГУУЛИИЕ ...ҮДХУБИЛГАН ШЭНЭЛЭЛГЫН ГОЛ ШЭГЛЭЛНҮҮД

ной статуста хубилалта оруулха хэрэгтэй, тиигэжэ хүүгэд болон залуушуулые hургалга ба хүмүүжүүлгэдэ туйлаhан амжалтануудайнь түлөө багшанар болон арадай гэгээрэлэй бусад хүдэлмэрилэгшэдые энэ орденоор шагнаха арга боломжо хараалха.

Багшанарай, хүмүүжүүлэгшэдэй, үйлэдбэриин hуралсалай мастернуудай, методистнуудай болон арадай гэгээрэлэй бусад хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлhэ дээшэлүүлхэ.

34. hургуулиин хүдэлмэриин хэм хэмжээ болон үрэ дүнгүүдые дээшэлүүлгэдэ улам бүри ехэ хубита педагогическа эрдэм оруулха үүргэтэй. Ажабайдалтай, hургуулиин бодото байдалтай тэрэнэй холбоо hайжаруулха гээшэ тон шухала. СССР-эй Педагогическа наукануудай академи, педагогическа эрдэм-шэнжэлгын эмхи зургаанууд, вузууд болон университедүүд юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй hургуулинуудай гол шухала асуудалнуудые шэнжэлгэдэ эрид эрьелтэ бэелүүлхэ ушартай.

Шэнжэлгэнүүдэй шанар болон ашаг үрые дээшэлүүлхэ, тэдэнэй үрэ дүнгүүдые бодото хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлхэ. Эрдэмтэд-багшанар, психологууд, дидактнууд болон методистнуудай эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэринүүд хадаа тодорхой зууршалганууд, hуралсалай хэрэгсэлнүүд болон методическа хүтэлбэринүүд дотор бодото дээрээ бэелүүлэгдэхэ ёhотой.

Педагогическа эрдэм мэдэсэ тайлбарилан ойлгуулга, түрүү дүй дүршэл согсолго ба дэлгэрүүлгэ үргэдхэхэ зорилгоор Бүхэсоюзна педагогическа бүлгэм ба СССР-эй Арадай гэгээрэлэй түбэй музей байгуулха.

...гээрэлэй hуралсалай-...альна баазые бэхижүүлгэ

...хүшэр болголго, ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлгые үргэдхэлгэ гэгээрэлэй материальна баазые саашадань хүгжөөхэ, бэхижүүлхэ, нарижуулан hайжаруулха эрилтэ табина. hургуулиин наhа гүйсөөдүй хүүгэдэй эмхи зургаануудаар эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые гүйсэд хангалга, hунаагдаhан үдэрэй бүлэгүүдтэ, hургуулинуудай нэгэ халаанаар хүдэлхын, зургаан наhатай үхибүүдэй hуралсахын тула шухала эрхэ байдал байгуулга, ажалда дадал шадабаритайгаар hургахын, hуралсалhаа гадуур сагта үхибүүд болон эдиршүүлэй дунда хүдэлмэри ябуулхын тула шухала бааза байгуулга гэхэ мэтын асуудалнууд саашадаа шиидхэгдэхэ ёhотой. Энээнэй тула илангаяа шэнэ районуудта hургуулинуудые, мастерскойнуудые, hуралсалай-үйлэдбэриин комбинадуудые, техническэ мэргэжэлэй училищинуудые, hургуулида ороодүй хүүгэдэй ба hургуулиhаа гадуурхи эмхи зургаануудые, багшанарай hургуулинуудые, багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлхэ институдуудые, багшалалгын хүдэлмэрилэгшэдтэ байрын гэрнүүдые, hурагшадай хамтын байрануудые, интернадуудые барилгын үргэн ехэ программые бэелүүлхэ хэрэгтэй.

hуралсалай байшангуудые, хамтын байрануудые барихын, заhабарилхын ба түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдээр хангахын тула гүрэнэй болон кооперативна предприятинуудай, колхоз, совхозуудай арга боломжонуудые үргэнөөр хэрэглэхэ, эдэ зорилгонуудые бэелүүлхэ талаар мүнгэ зөөри, нөөсэнүүдые hомолхо эрхэ тэдэнэртэ олгохо шухала. hуралсалэй хүмүүжүүлгын хэрэгэй мүнөөнэй эрилтэнүүдые хараада абаhан hуралсалай байшангуудые барилгын шэнэ проектнууд, нормативууд зохёогдохо ёhотой.

36. Мэргэжэл шадабари ехэтэй хүдэлмэришэдые үргэнөөр бэлдэхын тула министерствэнүүд болон албан зургаанууд техническэ мэргэжэлэй дунда училищинуудые хүгжөөлгэдэ капитальна hомололгонуудаа ехэдхэхэ ёhотой. Предприятинуудые hэльбэн шэнэдхэлгын үедэ тэдэнэй үндэhэ hуури дээрэ хүдэлдэг училищинууд, hуралсалай комбинадууд, цехүүд, участогууд, мастерскойнууд шэнэ техникээр зэбсэгжүүлэгдэн хангагдаха ёhотой. hуралсалай түхеэрэлгэ хэрэгсэлые, hуралсалай-харуулан ойлгуулгын зүйлнүүдые, hуралсалай мүнөө үеын техническэ хэрэгсэлнүүдые, мебель, станогуудые, приборнуудые, электронно-тоолон тодорхойлолгын техникэ, хүдөө ажахын машинануудые бүтээн гаргалгые үргэдхэхэ шухала.

VIII. Арадай гэгээрэлые хүтэлбэрилгэ нарижуулан hайжаруулха

37. Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй hуралсалые хүгжөөлгэ тэдэнэй уг зорилгонуудые улам дүтэ болгоно, нэгэдүүлнэ. Хүтэлбэрилгын зургаанууд ургажа ябаа залуу үетэниие hургаха, хүмүүжүүлхэ талаар ниитэ нэгэн гүрэнэй политикые хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ, шухала болоhон асуудалнуудые саг соонь зохёохы ёhоор шиидхэхэ, мүнөөнэй эрилтэнүүдтэй тааралдуулан бүхы hургуулинуудай хүдэлмэриин хэмжээе дээшэлүүлхэ уялгатай.

Иимэ политикые бүри шууд сэхээр бэелүүлхэ, hуралсалай системын элдэб шатануудай ажал ябуулгые ашаг үрэтэйгөөр залан хүтэлбэрилхэ, гэгээрэл болон мэргэжэлэй hуралсалые бодотоор хүтэлбэрилгые шангадхаха зорилготойгоор түбүүдтэ ба нютагуудта СССР-эй Министрнүүдэй Соведhээ эхилээд, арадай депутадуудай городской болон районно Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд хүрэтэр албан зургаанууд хоорондын комиссинуудые байгуулха гээшэ таарамжатай байна. hургуулинуудые дүүргэгшэдые түсэблэлгын ба хубаарилгын, hуралсалай зургаануудые бүридүүлгын, hуралсалаа үргэлжэлүүлжэ байгшадые хубаарилгын, ажалай дадал шадабаритайгаар хүмүүжүүлхын ба hургахын, материальна баазыень хүгжөөхын болон хэрэглэхын тула эрхэ байдал байгуулгын тон шухала асуудалнуудые шиидхэхыень тэдэнэртэ даалгаха.

38. Арадай гэгээрэлые хүтэлбэрилдэг зургаануудай хүдэлмэриин гурим ба онол аргануудые шиидхэхы ёhоор hайжаруулгын хэмжээнүүдые абаха. Гэгээрэлэй ямар хэмжээндэ байhые гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ, hуралсалай түсэбүүд ба программануудые, учебнигүүд болон методическа литературые нарижуулан hайжаруулха.

Шэнэ үүсхэл эхилэлтэнүүдтэ хайша хэрэгээр хандажа байнгүй, тэдэниие зүндөө, удхыень ойлгожо абангүйгөөр хэрэглэнгүй, hуралсалай ба хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин түрүү дүй дүршэлые шэнжэлгэдэ, нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлгэдэ онсо анхаралаа хандуулха шухала.

hургуулинуудай, hургуулиин наhа гүйсөөдүй үхибүүдэй ба hургуулиhаа гадуурхи эмхи зургаанууудай ажал ябуулгые эмхидхэлгэдэ, багшанарые шэлэн ололгодо, тааруулан табилгада, тэдэнэй мэргэжэлые дээшэлүүлгэдэ, үйлэдбэритэй hургуулиин холбоое бэхижүүлгэдэ, ажалай дадал шадабаритайгаар hургалгын, ерээдүйн мэргэжэлые зүбөөр шэлүүлэлгын хэрэгые, комбинадуудай hуралсалай-үйлэдбэриин, техническэ мэргэжэлэй училищинуудай, предприятинуудай, hуралсалай цехүүдэй үндэhэ hуури дээрэ аха классуудай hурагшадые мэргэжэлэйнь талаар hурган бэлдэлгые hайжаруулгада тэрэнэй шухала үүргэтэй байhые хараада абажа, гэгээрэлые хүтэлбэрилгын районно шатые бэхижүүлхэ гээшэ таарамжатай гэжэ тоолохо. hуралсалай-хүмүүжүүлгын эмхи зургаануудые ажахын талаар хангаха тухай анхарал оролдолгые районно шата бэе дээрээ даажа абаха ёhотой.

hуралсалай-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие эмхидхэхэ талаар hургуулинуудай болон техническэ мэргэжэлэй училищинуудай директорнүүдэй зохёохы ёhоор ажаллаха эрхэ байдалыень hайжаруулха, тэдэнэй hуралсалай даалгабарииень бага болгохо шухала. Классай хүтэлбэрилэгшын үүргэ болон нэрэ хүндые али болохоор дээшэлүүлхэ, тэрээндэ али бүхы туhаламжа үзүүлхэ. Нэн түрүүн хүмүүжүүлэгдэгшэдэйнь эрдэм мэдэсын гүнзэгы, бата бэхи байhаарнь, үзэл сурталай ба сэдьхэл бодолой шэнжэ шанарнуудаарнь, ажабайдалда болон ажал хэрэгтэ тэдэнэй бэлэдхэлээрнь hургуулиин болон багшын хүдэлмэриие сэгнэхэ шухала.

39. Хүдөөгэй hургуулида онсо анхарал хандуулха хэрэгтэй. Хүдөө нютагай социальна хүгжэлтэ, залуушуулай түбхинэн нютагжалга, хүдөөгэй хүн зоной соёл болбосоролой ургалта, хүдөөдэ демографическа асуудалнуудые шиидхэлгэ тэрэнэй ямар байhанhаа, хүдэлмэриинь хэмжээнhээ горитой дулдыдадаг гээшэ. Партийна, совет, профсоюзай, комсомолой организацинуудай, агропромышленна нэгэдэлнүүдэй хүсэлэл оролдолгонууд хүдөөгэй hургуулинуудай хүдэлмэриин эрхэ байдалые үндэhөөрнь hайжаруулха, тэдэниие мэргэжэл шадабаритай багшанараар хангаха, hуралсалай-хүмүүжүүлгын хэрэгэй шанарые дээшэлүүлхэ, hурагшадые ажалай дадал шадабаритайгаар хүмүүжүүлхэ ба ерээдүйнь мэргэжэлые зүбөөр шэлүүлхэ талаар, хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаха гэhэн хүсэлэл эрмэлзэлтэйгээр хүмүүжүүлхэ талаар шэглүүлэгдэхэ ёhотой.

40. hургуули тухай анхарал оролдолго — ниитэ партийна, бүгэдэ арадай хэрэг мүн. КПСС-эй XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые хүтэлбэри болгон, партийна комитедүүд hургуулинуудай ба техническэ мэргэжэлэй училищинуудай ажабайдалые гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ, тэдэнэй ажал ябуулгада ушарhан зорилгонуудые саг соонь хаража, тэдэниие шиидхэхэ харгы замуудые хараалха, партийна, профсоюзай ба комсомолой организацинуудай, совет болон ажахын зургаанууудай, ажалша коллективүүдэй анхарал оролдолгые hургуули тээшэ хандуулха ёhотой. Арадай гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэриин гол шухала асуудалнуудые, тэдэнэй партийна организацинуудай тоосоонуудые партийна комитедүүдэй пленумүүд, бюронууд дээрэ саг үргэлжэ хаража үзэхэ зэргэтэй.

Багшанарай кадрнуудай политическэ ба оюун ухаан бодолой ургалта, партиин дотоодын болон гадаадын политикын гол шухала асуудалнуудаар багшанарта ходо ходо мэдээсэжэ байха тухайда ленинскэ ёhоор, үдэр бүри анхаралаа хандуулха гээшэ партийна комитедүүдэй уялга мүн. Багшанарта ехэ анхаралтайгаар, аяынь оложо хандаха, hуралсалай ба хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ хабаагүй даалгабаринуудые дүүргэлгээр багшанарые hамшуулхагүй. Багшалалгын ажалай ветерануудта анхарал оролдолго хандуулха, ажабайдалайнь ехэ дүй дүршэлые залуушуулые хүмүүжүүлгэдэ эдэбхитэйгээр хэрэглэхэ.

Багшанарай коллективүүдые нэгэдүүлхэ, бэхижүүлхэ, түни түбшэн, таарамжатай hайн зохёон байгуулхы, али бүхы асуудалнуудые хамтаараа шиидхэлгын, харюусалгатай байлгын оршон байдал байгуулха зорилготой hуралсалай зургаануудай эмхи партийна организацинуудай хүтэлбэрилгэ hайжаруулагдаха ёhотой. Багшанарай болон үйлэдбэриин hуралсалай мастернуудай дунда партиин гэшүүдые олошоруулха, партиин политикые бодото дээрэнь бэелүүлгэдэ багшанар-коммунистнуудай манлайта үүргые дээшэлүүлхэ шухала.

Шэнэ шатада юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй hургуулинуудай зорилгонуудые, hуралсалай зургаанууудай ба тэдэнэй коллективүүдэй партийна организацинуудай хүдэлмэриин эрхим дүй дүршэлые, совет багшанарай шэн габьяата ажалые газетэнүүд болон журналнуудай хуудаhанууд дээрэ ходо ходо, гүнзэгыгөөр харуулха, радио болон телевиденеэр дамжуулха шухала.

* * *

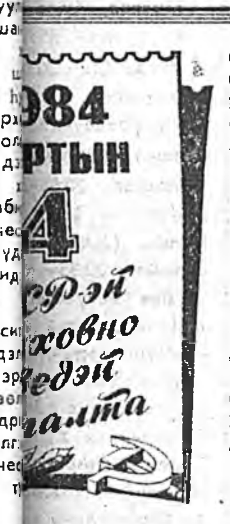
Арадай гэгээрэлые нарижуулан hайжаруулга хадаа Коммунис партиин болон Совет гүрэнэй политикын гол шухала асуудалнуудай нэгэниинь болоно.

Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй hургуулинуудые хубилган шэнэлэлгэ хадаа ниитэ гүрэнэй хэмжээнэй асари ехэ хэмжээ ябуулга, социально-политическэ ехэ удха шанартай үйлэ хэрэг мүн. Хэдэн үеын багшанарай, совет hургуулиин ба педагогическа эрдэмэй ажалаар олдоhон, үе сагаар шалгагдаhан үнэтэ шухаг бүхы юумэн гамтай нангинаар сахигдаха, эдэбхитэйгээр хэрэглэгдэхэ ёhотой. Гэхэтэй хамта ажабайдалаар табигдаhан, ниитын хүгжэлтын гол шухала эрилтэ хэрэглэмжэнүүдhээ үндэhэтэй залуушуулые hургалгые, хүмүүжүүлгые нарижуулан hайжаруулгын гол шухала асуудалнууд шиидхэгдэхэ ёhотой.

Хубилган шэнэлэлгын гол хэмжээ ябуулганууд арбан нэгэдэхи ба арбан хоёрдохи табан жэлнүүдтэ (1984—1990 онуудта) шата шатаар бэелүүлэгдэхээр хараалагдана. Нютагай эрхэ байдалые хараада абажа, союзна болон автономито республика, хизаар, область, город, район бүхэндэ хубилган шэнэлэлгые бэелүүлгын тодорхой түсэбүүд хэрэгтэй.

hургуулиие хубилган шэнэлхын тула союзна республиканууд Компартинуудай ЦК-нууд, Министрнүүдэй Соведүүд, нютагай партийна болон совет зургаанууд, профсоюзай ба комсомолой организацинууд, арадай гэгээрэлэй органууд эмхидхэлэй, ниитэ-политическэ ехэ хүдэлмэри ябуулха ёhотой. hургуулиин хэрэг ажалша коллектив бүхэндэ, предприятиин, колхозой, эмхи зургаанай, министерство болон албан зургаанай, ниитын эмхиин хүтэлбэрилэгшэ бүхэндэ, бүхы түрэлхидтэ өөhэдынь үнэнхэ зүрхэнэй хэрэг болохо ёhотой.

Хубилган шэнэлэлгын уг зорилгонууд hайн hайхан, гүнзэгы удхатай, энэрхы шэнжэтэй байна. Тэдэниие бэелүүлгэ совет хүнүүдэй эрдэм, соёлой хэмжээе дээшэлүүлгэдэ айхабтар ехэ удха шанартай байха, ургажа ябаа залуу үетэниие hургахын, хүмүүжүүлхын, тэдэниие ажабайдалда, ажал хэрэгтэ, ниитын эдэбхитэй ажал ябуулгада түгэс бэлдэхын тула hайн эрхэ байдал байгуулха юм. Эдэ бүгэдэ ороной үзэл сурталай-политическэ, экономическа ба өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадалые бэхижүүлгэдэ али бүхы талаараа, манай обществын хүгжэлтэ дэбжэлтэдэ, тэрэнэй коммунизм тээшэ дабшалтада hайнаар нүлөөлхэ байна.

...ДЭР ЕХЭ ЭТИГЭЛ НАЙДАБАРИ

...евскэ районой «Молочный» совхозой ажалшад ажахынгаа тракторно-таряан ажалай бригадын бригадир **Лидия Павловна Лагутинае** Ясногорско hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые тогтообо.

В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ металлургическа комбинадай директор **Леонид Владимирович Радюкевичые** Магнитогорско hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй депутадта кандидадаар Магниткын металлургнууд нэрлэhэн байна.

Ахалагша хонишон Социалис Ажалай Герой **Адьян Тюрбеевич Ходжгуровые** Каспийскэ hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые Хальмагай Каспийскэ районой К. М. Джалыковай нэрэмжэтэ совхозой коллективэй суглаанда хабаадагшад тогтоогоо.

Сыктывкарай нэхэмэл бэшэ материалнуудай фабрикын хүдэлмэришэд предприятиингаа сабуудалгын цехэй звеное даагша **Сергей Иванович Рукавишниковые** Сыктывкарай hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлбэ.

Чувашай Комсомольско районой «Красный Октябрь» колхоздо суглаан боложо, колхозой түрүүлэгшэ **Василий Афанасьевич Арсентьевые** Батыревска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар нэрлэхые ажахын ажалшад шиидхэhэн байна.

Совхозой тракторна-таряан ажалай бригадын бригадир **Анатолий Васильевич Линнигые** Ленинскэ hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар Еврейн автономито ооластиин эгээл ехэ ажахы болохо «Пузиновский» совхозой суглаанда хабаадагшад дэбжүүлээ.

Оро үсхэбэрилгын звеное даагша **Анатолий Айевич Акеевые** Корякска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые Корякска автономито округой «Тагильский» совхозой хүдэлмэришэд тогтообо.

Арадай депутадуудай Чукотско окружной Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ **Надежда Павловна Откее** Чукотско hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые Чукоткын Нэгэдэхи ревкомой нэрэмжэтэ оро үсхэбэрилгын совхозой ажалшад шиидхэhэн байха юм.

Киевскэ областиин Броварска порошогто металлургиин заводой коллективэй суглаан дээрэ генеральна авиаконструктор, академик, Социалис Ажалай Герой **Олег Константинович Антонов** Украинын ССР-эй Киево-Святошинско hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдээ.

Сума хотын ВЛКСМ-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ электронно микроскопуудай заводто суглаан боложо, предприятиин хабсаргагша **Любовь Александровна Бондаренкые** Сумска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй депутадта кандидадаар нэрлэбэ.

Черкасска областиин Ленинэй нэрэмжэтэ совхозой ажалшадай суглаан дээрэ оньпожоруулагдамал звеное даагша, Социалис Ажалай Герой **Николай Васильевич Грихно** Черкасска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэhэн байна.

Андижанай СССР-эй 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ «Электродвигатель» заводой коллективэй суглаан ехэ дэбжэлтэтэйгээр үнгэрбэ. Заводой түрүү хүдэлмэришэн, комсомол басаган **Мапрамхон Абдумуминовна Маликовае** Узбегэй ССР-эй Андижанска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые тэрээндэ хабаадагшад шиидхээ.

Малир **Серафима Павловна Легостаевае** Алма-Атинска-Калининска hунгуулиин округhоо Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар нэрлэхые гэр баридаг комбинадай барилга-хабсаралгын 2-дохи управлениин коллективэй суглаан тогтообо.

Хойто-Казахстанай областиин «Фурмановский» совхозой гахайшан **Светлана Павловна Шохые** тус ажахын ажалшад Хойто-Казахстанай hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые тус ажахын ажалшад тогтооhон байха юм.

Абхазай АССР-эй Очамчирска районой Н. А. Лакобын нэрэмжэтэ колхозой сайн ургуулагша **Лариса Беговна Лакербая** Очамчирска хүдөөгэй hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдээ.

Литвагай Шилутска районой КПСС-эй XXV съездын нэрэмжэтэ совхозой таряашадай суглаан боложо, ажахын директор Социалис Ажалай Герой **Зигмантас Станиславович Докшасые** Таурагска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй депутадта кандидадаар нэрлэбэ.

Слесарь-хабсаргагша комсомол басаган **Светлана Валерьяновна Хохлановае** Литвагай ССР-эй Вильнюсскэ-Дзержинскэ hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые Вильнюсэй механическа заводой коллективэй суглаан тогтооhон байна.

Предприятиингаа хүдэлмэришэн **Анна Павловна Кучерые** Молдавиин ССР-эй Сорокско hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые Сорокско оньпожоруулгын ба автомат түхеэрэлгэнүүдэй туршалгын заводой ажалшад шиидхээ.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо **Иван Иванович Бодюлые** Котовско hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые молдавиин ССР-эй «Возиены» гэдэг совхоз-заводой коллективэй суглаанда хабаадагшад тогтообо.

Киргизэй ССР-эй Токмакска хилээмэнэй заводой хүдэлмэришэдэй, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй ба алба хаагшадай суглаан боложо, предприятиин мастер-хилээмэ болгогшо комсомол басаган **Наталья Владимировна Семашкые** Токмакска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлээ.

Шахтын сэбэрлэлгын забойн ашагта малтамал олзоборилогшодой звеное даагша **[illegible]** Киргизэй ССР-эй Кызыл-Кияа hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар «Кызыл-Кийское» шахтоуправлениин ленинскэ комсомолой шахтын горнягууд нэрлэhэн байна.

Таджикистанай Кулябска областиин Восейскэ районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой коллектив ажахынгаа механизатор **[illegible]** Кулябска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлөө.

Кайраккумска В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ хиосэ нэхэлгын нэгэдэлэй бэлэдхэлэй цехэй хүдэлмэришэн **Наталья Иосифовна Багина** таджигай ССР-эй Кайраккумска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар нэрлэгдэбэ.

Армениин ССР-эй Наирийскэ районой Насахска совхозой механизатор **Сурик Амаякович Маркарян** Наирийскэ hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэhэн байха юм.

Армениин ССР-эй «Камокабель» заводой хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд болон алба хаагшад суглаан дээрээ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй хэрэгүүдые эрхилэгшэ **Михаил Сергеевич Смиртюковые** Камогой нэрэмжэтэ hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые шиидхэбэ.

Туркмениин ССР-эй Ташаузска областиин «Тезе ел» колхозой ажалшадай суглаан ехэ дэбжэлтын оршон байдалда болобо. Тус ажахын колхозница **Эджекгуль Аразовае** Ильялинска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые тэрээндэ хабаадагшад дурадхаа.

Чарджоуска авиапредприятиин коллективэй суглаан дээрэ үйлэдбэриин түрүү хүдэлмэрилэгшэ, АН-2 самолёдой командир **Наркула Сандовые** Чарджоуска hунгуулиин округhоо СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхые тогтооhон байна

(ТАСС).

СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй hунгалта үнгэргэхэ hунгуулиин комиссинуудhаа

СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведтэ Буряадай АССР-hээ hунгалта үнгэргэхэ hунгуулиин комиссиин адрес: Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан, 406-дахи таhалга, телефон: 2-39-62.

СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй Союзай Соведэй hунгалта үнгэргэхэ hунгуулиин окружной комиссинуудай адресууд:

Улаан-Үдын городской hунгуулиин 360-дахи округ — Улаан-Үдэ, горсоведэй байшан, телефонууд: 2-46-81, 2-39-88;

Улаан-Үдын хүдөөгэй hунгуулиин 361-дэхи округ — Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан, 306-дахи таhалга, телефон 2-57-91;

Сэлэнгын hунгуулиин 362-дохи округ — Гусиноозерск, КПСС-эй горкомой байшан, парткабинет, телефон 91-1-32.

СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведтэ Буряадай АССР-hээ hунгалта үнгэргэхэ hунгуулиин окружной комиссинуудай адресууд:

Железнодорожно hунгуулиин 514-дэхи округ — Улаан-Үдэ, Октябрьская үйлсэ, 2, районсоведэй байшан, телефонууд 2-28-86, 2-58-80;

Загорско hунгуулиин 515-дахи округ — Улаан-Үдэ, Загорск поселок, парткомой байшан, телефонууд 3-16-29, 93-51-20.

Октябрьска hунгуулиин 516-дахи округ — Улаан-Үдэ, Павловай үйлсэ, 1, районсоведэй байшан, телефон 3-10-93.

Советскэ hунгуулиин 517-дохи округ — Улаан-Үдэ, Советскэ үйлсэ, 23, районсоведэй байшан, телефонууд: 2-33-12, 2-24-94;

Баргажанай hунгуулиин 518-дахи округ — Баргажан поселок, КПСС-эй райкомой байшан, телефон 91-1-38;

Гусиноозерско hунгуулиин 519-дэхи округ — Гусиноозерск, КПСС-эй горкомой байшан, телефонууд 91-2-47, 91-4-55;

Зэдын hунгуулиин 520-дохи округ — Петропавловка поселок, КПСС-эй райкомой байшан, телефон 91-0-21;

Загарайн hунгуулиин 521-дэхи округ — Улаан-Үдэ, Фабричнa үйлсэ, 8, Улаан-Үдын районсоведэй байшан, телефон 3-06-42;

Кабанскын hунгуулиин 522-дохи округ — Кабанск поселок, КПСС-эй райкомой байшан, телефонууд 9-17-41, 9-11-01;

Хяагтын hунгуулиин 523-дахи округ — Хяагта, районсоведэй байшан, телефонууд 91-5-20, 91-2-96;

Хоринн hунгуулиин 524-дэхи округ — Хоринск поселок, КПСС-эй райкомой байшан, телефон 55-4-30.

ҮРГЭН БЭЛЭДХЭЛ

СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй hунгалтада бэлэдхэл Хэжэнгын совхоздо үргэнөөр эхилэнхэй. Нэн түрүүн hунгалтада бэлэдхэлэй үедэ эмхидхэлэй болон политическэ хүдэлмэриин хэмжээ ябуулганууд совхозой партийна суглаан дээрэ баталагдаhан юм. Энэ суглаанай шиидхэбэри мүнөө бэелүүлэгдэжэ байнхай.

Цеховэ партийна организацинуудай секретарьнар, агитколлективүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, политинформаторнууд болон бусад эдэбхитэдэй хабаадалгатай семинар үнгэргэгдөө. Мүн лэ агитаторнуудайшье урда тодо зорилгонууд табигданхай. Тэдэнэр арбан айлнуудые даажа абаад, ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулжа эхилээ. Тиигэхэдээ хүн бүхэнтэй уулзажа, КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые, тус Пленум дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Ю. В. Андроповой таоиhан, үгын текстые, партиин бэелүүлдэг дотоодын ба гадаадын политикые гүнзэгыгөөр тайлбарилха, ойлгуулха хүдэлмэри ябуулна. Тиихэ зуураа, түсэбтэ даабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэхэ асуудалда онсо анхарал хандуулна.

Совхоздо мүнөө гурбан агитпункт нээгдэнхэй. Тэдэнь харуулан ойлгуулха хэрэгсэлнүүдээр хангагданхай. Тэндэнь нютагай ажалшадай амжалтануудые ханын hонин мэдээсэдэг, мүн hунгагшадай захьянуудые тэмдэглэхэ, дутуу дунданууудые элирүүлжэ, усадхаха зорилготой дэбтэр бии. Залуу hунгагшадтай хүдэлмэри ябуулха тусхай булан түхеэрэгдэнхэй.

hунгагшадай, дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулжа шадаха дүй дүршэлтэй болоhон хүнүүд парткомой зүгhөө агитколлективүүдэй хүтэлбэрилэгшэдээр томилогдоhон байна. Тэдэнэй дундаhаа пропагандист, КПСС-эй гэшүүн Т. П. Балданова илангаяа эдэбхитэйгээр хүдэлнэ. Даажа байhан агитпунктдань кино харуулха, лекцинүүдые уншаха, ажалай ба дайнай ветерануудтай уулзалга эмхидхэхэ хэмжээ ябуулганууд хараалагданхай.

Ц. ОБОРОВ.

hУНГАГШАДАЙ КЛУБ

Улаан-Үдын районой Гильбэрын сомоной Соведэй харьяата газар дээрэ оршодог Хурамшын соёлой байшан соо hунгагшадай клуб нээгдээ. 1984 оной мартын 4-дэ СССР-эй Верховно Соведэй hунгалта үнгэргэгдэхэ гэhэн соносхол хадагдажа, соёлой байшангай дэргэдэ байгуулагдаhан агитпунктын галнууд hунгагшадые уряалан, үдэшын харанхыда ялардаг болонхой.

Гильбэрын сомоной Соведэй түрүүлэгшэ Николай Кокорин, секретарь Лидия Баранникова, библиотекые даагша Бадма-Ханда Запханова болон бусадай хүтэлбэри доро СССР-эй Верховно Соведэй hунгалтада бэлдэхэ хүдэлмэри хэгдэжэ эхилээ. Агитпунктые уран гоёор шэмэглэхэ, hунгагшадай анхарал татамаар, мүн тэдэндэ туhаламжа үзүүлмээр литература шэлэжэ, номой выставкэ эмхидхэхэ хэрэгтэ соёлой байшангай, библиотекын хүдэлмэрилэгшэд хубитаяа оруулна. СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй hунгалтые угтуулан хэгдэхэ бүхы хэмжээ ябуулгануудай түсэб баталагданхай.

Сомоной Соведэй гүйсэдкомой хүдэлмэрилэгшэд тусхай түсэбэй ёhоор hунгалтада бэлдэхэ хүдэлмэри хэжэ эхилбэ.

Х. ДОРЖИЕВА.

Соёлой һонин

КОМПОЗИТОРНУУД ТООСОБО

Республикымнай Композиторнуудай холбооной тоосоото-һунгалтын суглаан боложо үнгэрбэ. Буряадай АССР-эй Композиторнуудай холбооной правлениин түрүүлэгшэ С. С. Манжигеев тоосоото үе соо правлениингээ ябуулһан хүдэлмэри, холбооной гэшүүдэй ажал ябуулгын дүнгүүд тухай элидхэл хэһэн байна.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ композиторнууд А. Андреев, Ю. Ирдынеев, Ж. Батуев, Б. Цырендашиев, В. Усович, Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй академическэ театрай ахамад дирижер И. Айзикович, Буряадай гүрэнэй филармонийн директор В. Николаев хабаадалсаба.

Энэ суглаан дээрэ Композиторнуудай холбооной правлениин гэшүүдээр А. Андреев, В. Усович, Б. Ямпилов һунгагдаа. СССР-эй арадай артист Б. Ямпилов тус холбооной правлениин түрүүлэгшээр һунгагдаба.

Партиин Буряадай обкомой секретарь А. А. Бадиев суглаанай хүдэлмэридэ хабаадалсажа, үгэ хэлээ. Мүн КПСС-эй обкомой соёлой таһагые даагша Д. Т. Цыремпилов, партиин Советскэ райкомой секретарь Р. Р. Хореноева, республикын соёлой министрэй орлогшо Ю. Ж. Батуев тоосоото-һунгалтын суглаанда хабаадалсаа.

ДИПЛОМУУД БАРЮУЛАГДАБА

Хүдөөгэй ажалшад — колхоз, совхозуудай зуу гаран түлөөлэгшэд Ивалгын гидромелиоративна техникумдэ заочноор һуража дүүргэбэ. Эдэнэр тус тустаа мэргэжэлтэй болоһондоо урма баяртайнууд.

Хэдэн жэшээ дурдая. Мухар-Шэбэрэй районой «Одон» совхозой механик Ш. Ч. Очиров, Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахыда хүдэлдэг В. Ч. Хахураев, Улаан-Үдын районой «Никольский» совхозой МТМ-е даагша А. Ш. Шардаев гэгшэд үсэд оролдосотойгоор һуража, нимэ дипломуудта хүртөө. Хурамхаанай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой жолоошон С. Г. Бадмаев, Хэжэнгын районой Могсохон нютагта механизатораар хүдэлдэг Ц. Ц. Жимбеев, Сэлэнгын районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой жолоошон В. Б. Цыренов, Баргажанай РЭС-эй электромонтер В. Н. Козулин ба бусад техникум дүүргэхэ гэһэн хүсэл эрмэлзэлээ урагшатай бэелүүлбэ гээшэ.

Игэжэ эдэнэр ажахынуудтаа бүри ехэ аша туһа хүргэхэ аргатай болоо гээшэ.

А. НИМАЕВ.

ЭЛYYРЫЕНЬ ХАМГААЛНА

Малшадые комплексно аргаар хангаха хүдэлмэри Загарайн райондо урагшатай ябуулагдадаг. Соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй эдэбхи гаргахаһаа гадна медигүүд энэ хэрэгтэ олоороо хабаадалсана.

Энэ зорилго бэелүүлэн, районой түбэй больницада нүүдэл поликлиникэ һая эмхидхэгдэбэ. Терапевт, стоматолог, үхибүүдые эмшэлдэг врач, акушерка бүридэлдэнь оролсоо. Электрокардиограмма хэхэ, нюдэ шалгаха түхеэрэлгэнүүдые эдэнэр хүдэлмэридөө заатагүй хэрэглэхэ юм.

Нүүдэл энэ поликлиникэ хүдэлмэреэ Первомаевка һууринда эхилбэ. Малшадһаа гадна хүдөөгэй ажалшад бэеынгээ элүүр энхые шалгуулха аргатай.

Игэжэ районой медигүүд хүдэлмэреэ шэнээр эмхидхэһэнэйнгээ аша үрые бодотоор үзэхэнь гээшэ.

М. БАТОИН.

ЗYЖЭГ ХАРААД...

«Бидэ хоёр үхибүүтэйбди. Ехэ басагамнай Оксана хореографическа училищада һурадаг, бага Ленамнай 5-дахи классай һурагша юм. Үхибүүдэйнгээ элүүр энхэ, урагшатай һайнаар һуража байхадань, ямаршье түрэлхид зүрхэ сэдьхэлээ баясангүй яахаб! Нүхэрни мяха-консервын комбинадта хүдэлдэг. Теэд энэ амгалан байдалыемнай таһалдуулха, ямаршье сагта нарата дэлхэйе тооһон тоборог болгохо харата хүсэн бии юм гэжэ һанахадаа, досоомнай зэбүүрхэл түрэнэ» — гэһэн үгэнүүдтэй бэшэг Улаан-Үдын нарин сэмбын комбинадай хүдэлмэрилэгшэ Надежда Антоновна Хингеева манай комитедтэ эльгээгээ һэн.

Н. А. Хингеевагай энэ мэдүүлгэ совет хүн бүхэнэй мэдэрэлые элирхэйлнэ гэбэл алдуугүй. Бэшэгэй саашанхи удхань һонирхолтой: «Буряад драмын академическэ театртэ Д. Дылгыровэй бэшэһэн «Эхын үүргэ» гэһэн зүжэг һая хараабди. Эгээл энэ зүжэг хараад, хүн зондо нэн түрүүн элүүр энхэ, хүнэй ами наһан голынь шухала хэрэгтэй гэжэ тобшолообди. Тиимэһээл өөрынгөө алтан эд хэрэгсэлнүүдые — хоёр бэһэлигээ эб найрамдалай жасада дамжуулха гэжэ шиидээбди. Мүнөө сагта Америкын засаг баригшадай дайжүрөөдэһэн политика ябуулжа байхада, хүн бүхэмнай, ажалша коллектив бүхэмнай хүсэ шадалаа гамнангүй хүдэлэг лэ. Тиихэдээл эб найрамдалые хамгаалгада хубитаяа оруулха байна ха юм». Н. А. Хингеевагай энэ һанамжань үнэтэйл даа.

Т. ГАРМАЕВ,
эб найрамдал хамгаалха талаар республиканска комитедэй секретарь.

ШЭНЭ ЖЭЛЭЙ ШЭДИТЭ УУЛЗАЛГАНУУД

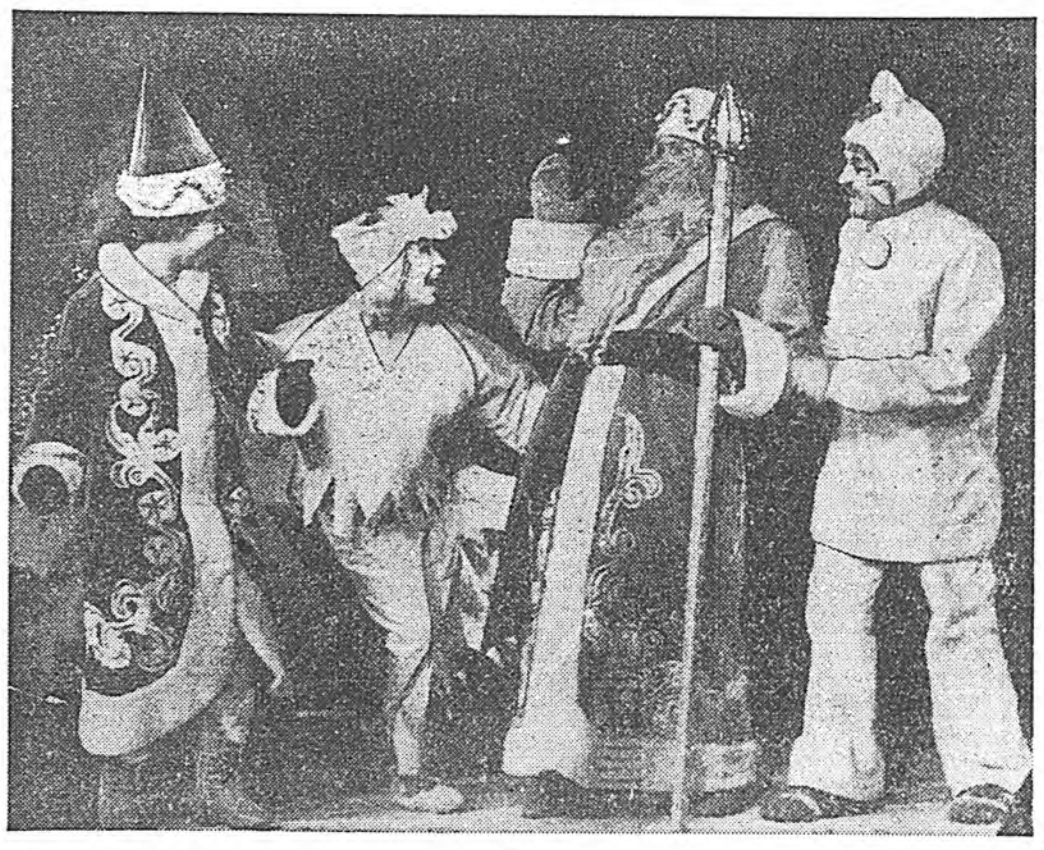
Оройдоо ялагархан дэнзэтэй һалбагар һайхан ёлкоёо тойрон, хүүгэд гүйлдэшэбэ...

Энэ хадаа республикымнай кукольна театрай байшан соо Улаан-Үдэ хотын багашуул сугларжа, Жабар-Үбгэнтэй, Саһан-Хүүхэнтэй, тиихэдэ өөһэдынгөө эгээл дуратай онтохонуудай геройнуудтай сут Шэнэ жэлэй һайндэрые угтана гээшэ.

Театраймнай артистнууд Ирина болон Ян Златопольский гэгшэдэй «Шэнэ жэл ба сагаан минсгэй» гэһэн зүжэгые Шэнэ жэлэй һайндэрлэлгын, һурагшадай амаралтын үдэрнүүдтэ эдир харагшадайнтаа үзэмжэдэ дурадхана. Буряадай АССР-эй габьята артист Виктор Шульгин түрүүтэй артистнууд Владимир Подосенов, Елена Макиевская, Наталья Шех болон бусад һонирхолтой наадаараа хүүгэдые хужарлуулна. Тус зүжэгые Буряадай гүрэнэй Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай режиссер В. Кондратьев найруулан табяа. Уран зураашан Н. Дианова зүжэгые шэмэглэһэн байна.

Эдэ үдэрнүүдтэ судна бүтээлгын заводой, городской телефонно станциин, столовонуудай трестын, «Бурятгражданпроект» институдай хүдэлмэрилэгшэдэй үхибүүд, мүн тиихэдэ Улаан-Үдэ хотын олонхи дунда һургуулинуудай һурагшад театртамнай ерэжэ сэнгэнэ, амарна.

Б. ЭРДЫНЕЕВ,
театрай директор.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: зүжэгһөө хэһэг.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

ШУБУУДЫЕ ХООЛЛУУЛХА

Байгаали хамгаалгын кружок манай станцида эмхидхэгдэһээр үнинэй юм. Улаан-Үдын элдэб һургуулинуудай һурагшад энэ кружокто ябадаг. Үбэлэй сагта шубуудые хооллуулха талаар мүнөө оролдолго эдэмнай гаргана. Хэдэн олон тэбшэхэнүүдые модоор дархалаад, тэндээ хилээмэнэй үлэгдэл, хүрпээ, намарай сагта суглуулагдаһан элдэб ургамалай үрэһэ, жэшээлхэдэ, наран сэсэгэй, тыквын, арбузай үрэһэ тараан үгэдэг юм. Этиг шаазгай, алаг шаазгай, гулабхаа, борбилоо, турлааг шубууд эндэ ниидэн ерэжэ, эдиршүүлэй «хүндэдэ» хүртэдэг.

Хүйтэнһөө бэшэ, харин хоолгүйдэлгэһөө боложо жэгүүр далитан үбэлдөө хосордог гэжэ мэдээжэ. Энээниие кружогой гэшүүд Алеша Бугай, Алеша Смирнов, Саша Ванюшкин гэгшэд ба бусадшье һайн ойлгодог, шубуудай бодото ханинарынь болонхой. Гэхэтэй хамта кролигуудые үсхэбэрилэгшэд, эдир соологууд, ботанигууд энэ хэмжээ ябуулгада хабаадалсадаг болонхой. Хэрбээ ноябрь, декабрь һарануудта дулааншаг байхада, үсөөн шубууд ниидэн ерэдэг һаа, мүнөө шанга хүйтэнэй үедэ һүрэг һүрэгөөрөө ниидэн ерэнэ.

Районуудта энэ хүдэлмэриие багшанар-биологууд хүтэлбэрилхэ ёһотой. Бүри намарай сагһаа эхилээд, хабарай хагсуу үсын үнгэртэр, эдиршүүд жэгүүр далитан тухайгаа мартаха ёһогүй. Дулаакай сагта шубууд ашыемнай харюулхал ёһоороо харюулха бшуу — ургамал ногоо хорото хорхой шумуулһаа хамгаалдаг ха юм.

Тиимэһээл манай станциин хүдэлмэрилэгшэд республикын районуудай һурагшадта нимэ гүйлтатайгаар хандаха байнабди: «Саһанай ехэ, шэмэрүүн хүйтэн үедэ шубуудые һайса хооллуулжа, үбэлые дабажа гарахадань туһалыт. Энээндэтнай түрэлхидтнай, ехэшүүлтнай туһалалсаг лэ».

М. БУЛДАКОВ,
эдир натуралистнуудай республиканска станциин методист.

1984 оной январиин 2-то...

1984 оной январиин 2-то Антон Игнатьевич Можаров 75 наһаяа гүйсэбэ, 32 жэлэй туршада тэрэ Зүүн-Сибириин пароходстводо хүдэлжэ гараа юм.

...1927 ондо Эрхүүгэй областьһоо Улаан-Үдэ ерэжэ, наймаалагшын һурагшаар хүдэлжэ эхилээ һэн. «Антон, хореод жэлһээ ши «Эрхим капитан» гэһэн алдар солотой болоод ябахаш» гэжэ хэн нэгэнэй хэлээ һаа, тэрэ үнэншэхэгүй байһан ёһотой. Худалдаа наймаанда Антон удаан хүдэлөөгүй. Нэгэтэ үйлсөөр ябажа ябатараа, танилтаяа уулзашоо һэн. Тэрэнь үргэн халхагар үмдэтэй, матросой кепкэ үмдэнхэй, энеэбхилһээр өөр тухайгаа, хүдэлмэри тухайгаа хөөрөө бэлэй. Эгээл эндэ матрос болохо гэһэн шиидхэбэри Антоной сэдьхэлдэ түрэһэн юм.

Нэн түрүүн ашаа тээгшээр хүдэлөө. 1928 ондо «Кооператор» пароходто рулевойгоор хүдэлхөөр абтаа һэн. Лоцманой туһалагшаар удаань хүдэлөө, үбэлынь—тамаралгын хаһын удаа котельщигэй уялга дүүргэдэг бэлэй.

«Буряадай 10 жэлэй ой» гэһэн комсомол-залуушуулай судным капитан болоһон сагаа Антон Игнатьевич мартадаггүй.

1939 ондо хэблэгдэдэг байһан «Селенгинский водник» газетын хуушарһан хуудаһануудые иража харахадам, мэдээсэлнүүдэй нэгэн соо игэжэ бэшээтэй байба: «Буряадай 10 жэл» пароходой команда

«ЭРХИМ КАПИ[...] СУУТАЙ һ[...]

(капитаниинь Можаров, механигынь Зубов) габшагайгаар хүдэлнэ. Һарынгаа түсэбые дүүргэлтын дүнгүүдээр тэдэнэр түрүү һуурида гараа. Энэ командын гэшүүд рейс бүхэнэйнгөө даабариие үлүүлэн дүүргэдэг заншалтай болонхой..».

Түрүүшын табан жэлнүүдэй үеын комсомол-залуушуулай коллективүүдэй үүсхэлэй жэшээе эдэнэр дагадаг байгаа. Капитанай харюусалгатай мэргэжэлдэ һурахань, дүршэлтэй болохонь бэрхэтэй һэн. Теэд һайн һурган хүмүүжүүлэгшэд дайралдаа: Волго болон Камаһаа ерэһэн капитанууд туһалдаг бэлэй.

«Буряадай 10 жэл» пароходой хэрэгүүдэй урагшатайшье пaaнь, Можаров гансал өөрынгөө даалгагдаһан уялгануудые дүүргээд ябадаг бэшэ, харин ажалаа һайнаар эмхидхэжэ шададаггүй, шэнэ онол аргануудые хүдэлмэридөө нэбтэрүүлдэггүй участогуудта туһаламжа үзүүлдэг һэн. Жэшээлхэдэ, «Маяковский» гэһэн пароходой экипаж гээгдэнги бэлэй. А. И. Можаровай ударидалга доро бага зэргэ хүдэлхэдөө, энэ коллективэй гэшүүд түрүүшүүлэй зэргэдэ гараһан юм.

1941 ондо А[...] мэргэжэлээ дэ[...] ралсалда Лени[...] дэхээр зуушал[...] дайн эхилшоо[...] ноо хамгаалгы[...] най үедэ тэрэ [...] шухаг, эгээл [...] участогуудые [...] алдартай.

А. И. Можар[...] Хүндэлэлэй [...] хададагаланханхай [...] да СССР-эй Го[...] дой министерс[...] рюулагдаһан «[...] да» гэһэн Хүн[...] илангаяа үнэтэ[...] нагдадаг. Гүрэ[...] дын хайра ша[...] хим капитан [...] Ажалай ветера[...] нинэй, Ажалай[...] орденууд шэм[...]

Коммунист, [...] дундаһаа урга[...] рүүшын капита[...] евич Можаров[...] магтаалай оло[...] лэмээр ааб да[...] бэри доро үһ[...] далһан олон [...] нөө Сибириин[...] дэй уудамаар [...] хүмүүжүүлэгшэ[...] даг ёһотой.

Б. БА[...]

ШАНГА ТЭМСЭЛ ЭХИЛБЭ

СССР-эй һурагшадай спартакиадын тоосоогоор эдиршүүлэй дунда боксоор Алас-Дурна зүгэй зонын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн үсэгэлдэр Улаан-Үдэ хотодохи «Труд» бүлгэмэй Спортын байшан соо нээгдэбэ. Манай зонын 9 область, хизаар болон автономито республикын суглуулагдамал командануудай 1967—1968 онуудта түрэһэн зуу гаран эдир боксернууд арһан бээлэйн шадабаритадай энэ ехэ нааданда хабаадаха байна.

Мүрысөөнэй эхилхын урда тээ республиканска хүүгэдэй спортын һургуулиин ахалагша тренер, спортын мастер Дулзэн Бабудоржиевтай уулзахадамнай, игэжэ хөөрэбэ:

— Энэ мүрысөөндэ манай республикын түлөөлэгшэд эртээнһээ һорилго бэлэдхэл хэһэн байгаа. Сэхыень хэлэхэдэ, үнгэрһэн жэлдэ манай эдир боксернууд яһала ехэ амжалта түйлаа гэхэдэ алдуу болохогүй. Эдиршүүлэй дунда Шэтэдэ үнгэргэгдэһэн зонын мүрысөөндэ хүбүүднай гүрбадахи һуурида гараа һэн. һурагшадай дунда Улаан-Үдэдэ болоһон зонын нааданда эдир спортсменүүднай түрүү һуури эзэлһэн байгаа. 1983 ондо РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ эдир боксернууднай 71 командa сооһоо юһэдэхи һуурида гараба.

Урда тээнь түйлаһан амжалтануудаа Олимпиадын жэлдэ улам арьбадхаха зорилготойбди. Энээнэй тула хото, хүдөөгэй хүүгэдэй спортын һургуулинуудай тренернүүд, мэргэжэлтэд эдир хүбүүдые һурган һорихо, шанга тэмсэлдэ бэлдэхэ талаар эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулһан байна.

Б. Цырендоржиев, В. Маковеев, П. Посохов, Д. Молчанов, Б. Бадмажапов, А. Марченко болон бусад Буряад ороной спортын нэрэ хүндые хамгаалха хүндэдэ хүртэнхэй. Улаан-Үдын 49-дэхи һургуулиин 9-дэхи классай һурагша Баяр Цырендоржиев Советскэ Союзай хоёр дахин Герой, армиин генерал А. П. Белобородовой шанда хүртэхын түлөө Эрхүүдэ үнгэргэгдэһэн бүхэсоюзна мүрысөөндэ илалта түйлаа һэн. Кабанскын дунда һургуулиин 10-дахи классай һурагша Владимир Маковеев зонын чемпион болонхой. 22-дохи дунда һургуулиин 10-дахи классай һурагша Павел Посохов һурагшадай дундаhaa РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ илалта түйлаһан намтартай.

Зонын нааданда Хабаровскын, Шэтын, Яхадай, Магаданай, Улаан-Үдын суглуулагдамал команданууд илалта түйлаха аргатай байна.

Бусад командануудта бэлигтэй бэрхэ эдир боксернууд олон. Жэшээнь, РСФСР-эй һурагшадай спартакиадын түгэсхэлэй мүрысөөндэ мүнгэн медаляар шагнагдаһан Владимир Чан (Сахалинай область). РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ шанда хүртэһэн Владимир Романюта (Магаданай область), зонын чемпион Алексей Лашко (Яхадай АССР), зонын чемпион, РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ бронзо медаляар шагнагдаһан Юрий Петрик (Шэтэ) болон бусад арһан бээлэйн шадабаритад рингдэ гаража, тулалдахаар хүлеэгдэнэ.

16-тай эдир боксер Ю. Петрик Шэтын областиин Краснокаменск хотодо ажаһуудаг, һурадаг юм. Тэрэ һалгайбша, аяар 106 килограмм шэгнүүртэйшье һаа, яһала түргэн хүдэлсэтэй, ехэ ерээдүйтэй спортсмен гэжэ тоологдоно.

Эрхимүүдые ринг тодоруулна бээз.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ТАСС АПН
ХИЛЫН СААНАҺАА

БYРИН ХYСЭД ДЭМЖЭЛГЭ

БЕРЛИН. ГДР-эй Национальна фронтдо ородог политическэ партинууд мэдүүлгэнүүдые хэбэ. Эб найрамдалые хангаха, ядерна дайнай аюулые зайсуулан сараха талаар шэглүүлэгдэһэн Советскэ Союзай ба бусад социалис оронуудай политикые тэдээн соогоо һайшаана.

Германиин либерально-демократическа партиин (ЛДПГ) түбэй правлениин тэмдэглэһэнэй ёһоор, мүнөө, түрүүлэн добтолго хэхэ зорилготой американ ядерна шэнэ буу зэбсэгүүдые Баруун Европодо тараан тодхожо захалжа байхадань, империалис хүсэнүүдэй дайжүрөөдэһэн политикаһаа эб найрамдалые сахин хамгаалгаһаа шухала зорилго байхагүй. Тиимэһээ бидэ Советскэ Союзай соносхоһон, Германиин Демократическа Республикын правительстватай үгээ ойлголсоһон харюугай хэмжээнүүдые бүрин хүсэдөөр дэмжэнэбди. Эдэ хэмжээнүүд Варшавска Договорой ба НАТО-гай хоорондохи сэрэгэй-стратегическэ тэнсүүриие хангаха арга олгохо байна гээд мэдүүлгэ дотор тэмдэглэгдэнэ.

Тиихэтээ хамта бидэ бүхы хүсэнүүдтэй политическэ хөөрэлдөөгөө үргэлжэлүүлхын түлөө тэмсэнэбди. Шахардуу шанга байдалые һулаpуулха, амгалан ёһоор зэргэ оршон һууха гээшэ үе сагай гол эрилтэ болоно. Хёмороо зүришэлдөөе усадхан зайсуулжа, үгээ ойлголсохо гэһэн политикын илан мандахын аша туһада хараалагдаһан бүхы хэмжээнүүдые бидэ дэмжэнэбди гэжэ ЛДПГ-гэй түбэй правлениин мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ.

ЯПОНОЙ ШЭНЭ КАБИНЕТ

ТОКИО. Парламентын тусхай сесси дээрэ Японой премьер-министрээр дахинаа һунгагдаһан Ясухиро Накасонэ шэнэ кабинедэйнгээ бүридэлые соносхобо. Синтаро Абэ гадаадын хэрэгүүдэй министр зандаа үлөө. Декабриин 18-да болоһон парламентска һунгалта дээрэ урагшагүйдэһэн К. Танинавые национальна оборонын управлениин начальник Юко Курихара энэ тушаалда һэлгэһэн байна.

Либерал - демокрадуудай правительствада засаг барижа байлгын 28 жэлэй турша соо ондоо политическэ партиин түлөөлэгшэ түрүүшынхеэ оруулагдаа. Энэмнай шэнэ либеральна клуб гэжэ багахан консевартивна бүлэглэлые хүтэлбэрилэгшэ Сэйити Тагава болоно. Тагава нютагай засагай зурганууудай хэрэгүүдые эрхилдэг министрэй тушаал даажа абаба.

НОРВЕГИ. Европын хойто хубида сэрэгэй бэлэдхэлнүүдые үргэдхэжэ байһан США-гай ба НАТО-гай стратегүүдэй хашалта харшалалта доро Норвегиин стортинг (парламент) 1984 ондо сэрэгэй гаргашануудые ниилээд ехэдхэхые һанаашална. Сэрэгэй һомололгонууд 12,0 миллиард кронодо хүрэхэ юм. Тэрэ сэрэгэй бюджедые жэл бүри 3 процентээр дээшэлүүлдэг орон болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: НАТО-гай сэрэгүүд Норвегиин газар дээрэ.

ТАСС-ай фото.

ХАРХИС ЯБУУЛГАНУУДЫНЬ БУРУУ ҺYРГЭГДӨӨ

ПАРИЖ. Сибирь — Баруун Европо гэһэн асари ехэ газай хоолой сорго барилгые буруу һүргэхэ гэһэн США-гай захиргаанай харата ябуулганууд бэелбэгүй. Сибириин байгаалиин газай Францида асарагдаһан ушарые ороной олон газетэнүүд игэжэ тайлбарилна.

Хэды оролдолго гаргаашье һаа, Вашингтон проектые бэелүүлгэдэ һаад ушаруулжа, Советскэ Союзые һулаpуулжа шадабагүй гээд Парижай «Юманите» газетэ бэшэнэ. Энэ газай хоолой сорго айхабтар хүндэ хүшэр эрхэ байдалда тон богони болзор соо татагдаа. Газай хоолой соргын барилгада шухала хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдые эльгээхэгүй гэһэн эрилтэ табиһан американ захиргаанай хашалта харшалалтада Франци болон Баруун Европын бусад оронууд ороогүй гэжэ газетэ тэмдэглэнэ.

ОНСО БАЙДАЛ СОНОСХОГДОБО

ТУНИС. Президентын декредээр январиин 3-да Туниста онсо байдал соносхогдоо. Хилээмэн болон эдеэ хоолой бусад зүйлнүүдэй үнэ сэнгые дээшэлүүлхэ гэһэн правительствын шиидхэбэриһээ уламжалан, ороной хэдэ хэдэн хото городуудта буһалгаа хёморооной һүжэрһэн дээрэһээ засагаархид иимэ хэмжээ абаха баатай болоһон байгаа.

Жагсаалшад болон аюулгүйе сахиха хүсэнүүдэй хоорондо хёмороо зүришэлдөөнүүдэй болоһонһоо уламжалан алуулһаншье, шархатаһаншье хүнүүд бии. Буһалгаа хёморооной болоһон районуудта сэрэгүүдые эльгээхэ гэһэн шиидхэбэри правительство абаба. Ниислэл хотодо нийтын транспорт хүдэлмэреэ зогсоогоо, магазинууд хаагдаа. Вертолёдууд хинан ниидэнэ.

Тунисай хэдэ хэдэн хото городуудта боложо байһан үйлэ хэрэгүүдтэй дашарамдуулан, Тунисай Компартиин Центральна Комитет мэдүүлгэ тарааба. Правительствын шиидхэбэринүүд хүн зоной һуудал байдалые улам хүшэр болгохо байна.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Арадай үндэр ехэ этигэл найдабари» — СССР-эй Верховно Соведэй депутадта кандидадуудые дэбжүүлгын суглаанууд тухай мэдээсэлнүүд. Республикын һонин.

Хоёрдохи хуудаһанда. «Оршо гаргашань адли болоходоо» — О. Сангадиевагай статья. Областной партийна конференциин делегат. «Гал дүлэн» — А. Кальминагай статья. Хэблэһэнэйнгээ мүрөөр. «Үшөө хоёр һара соо хойшо таталга» — С. Андрусенкын статья. «Вымпелшье, шаншье үгы» — редакцида ерэһэн бэшэгүүдһээ.

Гурбадахи хуудаһанда. «Сцена дээрэ үнэн байдал харуулха» — Э. Сосновскаягай статья. Хилын саанаһаа.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Улаан-Үдын аэропортһоо самолёдуудай ниидэлгын 1984 оной гурим».

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54 зам редактора—2-68-08 зам редактора — 2-62-6: отв секретарь—2-50-52, секретариат 2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35 сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58 культуры и школ—2-60-21. 2-57-63 информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81., корректорская—2-33-61. выпускающие—2-35-95 отдел объявлений —2-65-54.

Республиканская типография Госу[...] ственного комитета Бурятской АССР [...] делам издательств, полиграфии в [...] ной торговли г. Улан Удэ, ул. Ленина, [...] Н-04309. Заказ № 5. Индекс 04[...]